

המכון הישראלי לייצוא ולשיתוף פעולה בין-לאומי
The Israel Export & International Cooperation Institute

טורקיה - ישראל

נכתב ע"י היחידה הכלכלית
מכון היצוא
ספטמבר 2011

תוכן עניינים

2..... תקציר מנהלים

3..... רקע כללי

4..... היסטוריה

6..... דת וחברה

7..... תאור הסביבה הכלכלית

9..... הסביבה העסקית בטורקיה

10..... אינדיקאטורים כלכליים

13..... מגזרים עיקריים

15..... התפתחויות אחרונות

16..... מבט לשנים קדימה

18..... סחר חוץ

19..... יצוא

20..... יבוא

21..... דירוג במדדים בינלאומיים

22..... המסחר עם ישראל

23..... יבוא

24..... יצוא

28..... שיעור החשיפה של ענפי היצוא

31..... משבר היחסים הדיפלומטיים עם טורקיה

32..... ניתוח ענפי הזדמנויות ליצואן

32..... ענפים פוטנציאליים להשקעה של היצואנים הישראליים

34..... סיכום

תקציר מנהלים

טורקיה המשתרעת על שטח של כ- 780 אלף קמ"ר וחיים בה כ- 73.3 מיליון תושבים, ממוקמת בנקודת המפגש בין אסיה לאירופה ובין המזרח למערב. בשנת 2010 עמד התוצר המקומי הגולמי במונחי כוח קנייה על כ-966 מיליארד דולר, גידול של 10% ביחס לשנת 2009. במונחי כוח קנייה עלה התוצר לנפש ב-8.9%. בחמש השנים הקרובות צפוי שיעור הצמיחה של התוצר הריאלי לעמוד על כ-5.4% בממוצע שנתי.

הרפובליקה הטורקית הינה דמוקרטיה פרלמנטארית אשר בראשה עומד הנשיא עבדוללה גול, אשר נבחר על ידי הפרלמנט. הבחירות לפרלמנט מתקיימות אחת לארבע שנים, כאשר בבחירות האחרונות מפלגת הצדק והפיתוח, בראשות רג'פ טאיף ארדואן, השיגה את רוב הקולות כך שלא היה צורך ביצירת קואליציה.

דרוג האשראי של טורקיה הניתן על ידי חברת Moody's הינו Ba2 עם אופק חיובי. האופק החיובי משקף את שיעורי הצמיחה היציבים של הכלכלה הטורקית אשר תרמו לשיפור פיסקאלי. עם זאת, הגירעונות הגדלים במאזן המסחרי ובמאזן השוטרף עלולים לבלום את המומנטום החיובי בכלכלה הטורקית.

מרבית התוצר נובע ממגזר השירותים. ענפי הייצור המובילים במדינה הינם: טקסטיל, מתכות, תעשיית הרכב ותעשיית המכונות והציוד החשמלי ואלו גם תעשיות היצוא העיקריות שלה.

עיקר היצוא מטורקיה הינו של טקסטיל (19%), מתכות פשוטות (15%), מכונות וציוד חשמלי (15%) וכלי רכב (13%), כאשר מדינות היעד העיקריות הן גרמניה (10%), בריטניה (6%), איטליה (6%) וצרפת (5%). עיקר היבוא לטורקיה הינו של מכונות וציוד חשמלי (19%), מוצרים מינרליים (15%), מתכות פשוטות (14%) וכלי רכב (10%). מדינות המוצא העיקריות הינן רוסיה (12%), גרמניה (9%), סין (9%) וארצות הברית (7%).

נכון לשנת 2010, עמד היקף הסחר של ישראל עם טורקיה על סך של 3.1 מיליארד דולר, גידול של 26% לעומת שנת 2009, בה חלה ירידה חדה ביבוא וביצוא בעקבות השפעות המשבר הכלכלי העולמי. ישראל מייבאת מ טורקיה בעיקר מתכות פשוטות (22% מהיבוא), כלי רכב (17%) ומכונות וציוד חשמלי (15%), ומייצאת בעיקר כימיקלים וזיקוקי נפט (59% מהיצוא) ומתכות (12%).

שני גורמים מרכזיים המשפיעים על עתידה הכלכלי של טורקיה הם:

1. המשך מדיניות ממשלתית המשפרת את הסביבה העסקית במדינה ומתאימה אותה לעמוד בתקנים הדרושים לכניסה לאיחוד האירופי.
2. צמצום האבטלה וניצול הגידול הצפוי בעשור הקרוב באוכלוסייה בגיל העבודה, ליצירת צמיחה מהותית בתוצר.

רקע כללי¹

טורקיה ממוקמת בנקודת המפגש בין אסיה לאירופה ובין המזרח למערב, ומשתרעת על שטח של כ-780 אלף קמ"ר מיוון במערב ועד לאיראן במזרח. למרות שרק 3% משטחה של טורקיה נמצא ביבשת אירופה, מרבית הארגונים הבינלאומיים משייכים את טורקיה לקבוצת מדינות אירופה בשל יחסיה ההדוקים עם מדינות אלו. בירתה של טורקיה היא אנקרה. חצי האי שיוצר את חלקה האסיאתי של טורקיה, שטח ששמו ההיסטורי הוא "אסיה הקטנה", מוקף בארבעה ימים: הים השחור, ים מרמרה, הים האגאי והים התיכון.

אורך חופי טורקיה הינו כ-7,200 ק"מ המהווים יעד לתיירים רבים. המדינה גובלת בבולגריה ויוון ממערב, בגרוזיה וארמניה מצפון מזרח, באיראן ממזרח, ובעיראק וסוריה מדרום. טורקיה הינה אחת המדינות המאוכלסות ביותר בעולם, ובשנת 2010 אוכלוסייתה הגיעה ל-73.3 מיליון תושבים (מקום 17 בעולם).

המדינה מחולקת ל-7 מחוזות המחולקים ל-81 נפות. בטורקיה 12 ערים בהן מתגוררים מעל חצי מיליון תושבים ו עוד כ-60 ערים בהן מתגוררים מעל 100 אלף איש. הערים הגדולות במדינה הן: איסטנבול, אנקרה, איזמיר, בורסה, אדנה, גזיינטפ, קוניה ואנטליה. טורקיה עשירה במחצבים כגון נחושת, כרום, ברזל, גופרית, אבץ ועופרת, כאשר מתוך כ-20 סוגים עיקריים של מחצבים מנוצלים כמחצית.

מפת טורקיה

¹ הנתונים נלקחו מה-Economist Intelligence Unit, מה-Turkish Statistical Institute, מאתר המכון הישראלי לדמוקרטיה ומאתר CIA World Factbook.

מיקומה האסטרטגי של טורקיה כצומת בין יבשות הפך את המדינה לצומת ראשי בנתיבי הנפט העולמיים. פתיחתו של צינור הנפט באקו-טביליסי-צ'יאן (BTC) בשנת 2006 הגבירה את חשיבותה של טורקיה בתחום הובלת הנפט. צינור זה אשר אורכו 1,776 ק"מ, עובר מאז'רביזאן דרך גרוזיה, מגיע לים התיכון, והוא למעשה צינור הובלת הנפט היחיד מאסיה לאירופה שאינו עובר בשטחה של רוסיה.

אוכלוסייתה של טורקיה צומחת, הינה צעירה (מחצית מהאוכלוסיה הינה מתחת לגיל 30) והיא נוטה לצריכה ולא לחסכון. חלוקת ההכנסה אינה שוויונית וישנם פערי הכנסה משמעותיים בין אזורים שונים במדינה וכן בין מרכזים אורבניים לבין אזורים כפריים. השפה הרשמית הינה טורקית והמטבע המקומי הינו לירה טורקית (TL).

היסטוריה

חצי האי אסיה הקטנה, המהווה את רוב שטחה של טורקיה המודרנית, הינו אזור בעל חשיבות היסטורית. האימפריה המשמעותית הראשונה באזור הייתה האימפריה החתית שהתקיימה בין המאות ה-18 וה-13 לפנה"ס. במאה ה-2 לפנה"ס החלו הרומאים בכיבוש האזור והשלימו אותו בשנת 65 לפנה"ס לערך. בשנת 395 עקב חלוקת האימפריה הרומית, אזור אסיה הקטנה היה תחת שליטתה של האימפריה הביזנטית ובירתה בקונסטנטינופול (איסטנבול בשמה הנוכחי). קיצה של האימפריה הביזנטית הגיע בשנת 1453 עם כיבושה של קונסטנטינופול ע"י האימפריה העות'מאנית.

האימפריה הגיעה לשיאה במאה ה-16 בזמנו של הסולטאן סולימאן הראשון, שכונה סולימאן המפואר. במאה ה-17 החלה האימפריה העות'מאנית להיחלש, תהליך שנמשך כ-200 שנה עד לתבוסתה במלחמת העולם הראשונה. בשנת 1918 החלו בעלות הברית המנצחות לבתר את האימפריה העות'מאנית, כאשר במסגרת הסכם סוור (Treaty of Sèvres) חולקו שטחי האימפריה בין הכוחות המנצחים.

הדמות המרכזית בהיסטוריה המודרנית של טורקיה הינו מוסטפה כמאל אטאטורק, אשר הקים תנועה לאומית לשחרורה של טורקיה בשנת 1920. תחת מנהיגותו החלה מלחמת העצמאות שהובילה לביטול מוסד הסולטנות ושינוי דרסטי של פני המדינה. במסגרת הרפורמות אומצה חוקה חדשה, הכתב הערבי הוחלף באלפבית לטיני, בוטלה הפוליגמיה ונאסר על חבישת תרבוש, הדת הופרדה מהמדינה ולנשים ניתנה הזכות להצביע ולהיבחר לפרלמנט.

משטר

טורקיה היא דמוקרטיה פרלמנטארית, שבראשה עומד נשיא הנבחר לתקופת כהונה בת שבע שנים על-ידי בית המחוקקים. על פי חוק משנת 2007, כבר החל מהנשיא הבא, הנשיא יבחר בבחירות ישירות. רוב סמכויותיו של הנשיא הן סמליות. בשנת 2007 לאחר שלושה סבבי בחירות נבחר עבדוללה גול (Abdullah Gul) לנשיא המדינה. בית המחוקקים, ובו 550 חברים, נבחר אחת לארבע שנים בבחירות יחסיות. לצד הממשלה פועלת מועצה לביטחון לאומי המורכבת בעיקר מאנשי צבא ומשמשת לה גוף מייעץ ומנחה. ראש הממשלה הוא באופן כללי ראש המפלגה שניצחה בבחירות, ונבחר בידי הפרלמנט. ראש הממשלה הנוכחי הינו רג'פ טאיפ ארדואן (Recep Tayyip Erdogan), המכהן בתפקיד זה מאז מרץ 2003.

הסתגלותה של טורקיה לשלטון דמוקרטי הייתה ארוכה. המפלגה הדמוקרטית, שהייתה עד שנות ה-40 באופוזיציה, זכתה בבחירות ב-1950, ב-1960, ושוב ב-1970, ונראה היה שאנשיה מנצלים את מעמדם באופן לא הולם, עד שהצבא ראה בשלטון ללא מצרים של הממשלה הפרה בוטה של החוקה. ב-1980, הצבא נאלץ להתערב שוב בשלטון כסוכים בין קבוצת אתניות שונות וטורקיה עברה תקופה של שלטון צבאי והפרת זכויות האדם. הגנרל קנאן אוורן מנהיג השלטון הצבאי, התפטר מתפקידו והפך לנשיאה החדש של טורקיה. בבחירות ב-1983 עלתה לשלטון מפלגת המרכז-ימין בראשותו של טורגוט אוזל, אשר הביאה לשגשוג כלכלי שנמשך עד סוף שנות ה-80. מותו בטרם עת של אוזל ב-1993 הביא לתקופה נוספת של אי יציבות, שנות ה-90 אופיינו בקואליציות בלתי יציבות ובתחייה של הימין הדתי.

ב-1998, הוציא בית המשפט העליון של טורקיה את מפלגת הרווחה האסלאמית אל מחוץ לחוק עקב ההפרדה בין דת למדינה הקבועה בחוקת המדינה, ויחד איתה גם את ראש הממשלה לשעבר נסמטין ארבקאן. המפלגה פורקה, אך צצה מחדש תחת שם אחר – מפלגת הצדק והפיתוח (AKP) – וזכתה בבחירות לבית המחוקקים ב-2002. בחירות 2002, יצרו סיטואציה בעייתית מבחינה פוליטית בטורקיה. בשל אחוז החסימה הגבוה, 10%, התקשו מפלגות להיכנס לפרלמנט למעט שתי מפלגות, מפלגת הצדק והפיתוח האסלאמית והמפלגה הרפובליקנית החילונית, זאת בהשוואה לשבע מפלגות שכיהנו בפרלמנט קודם לכן. כלקח מאותן בחירות, מפלגות שהבינו על פי הסקרים כי הסיכוי שלהן לעבור את אחוז החסימה הוא לא גבוה, החליטו לבחור בדרך עוקפת של הרצת מועמדים עצמאיים היכולים להתמודד בכל אחד מ-85 מחוזות הבחירה.

ביולי 2007 נערכו בחירות נוספות לפרלמנט הטורקי ו "מפלגת הצדק והפיתוח" בראשות ראש ממשלת טורקיה טאיפ רג'יפ ארדואן, זכתה ב-49.9% מהקולות והמפלגה הצליחה להרכיב את הממשלה לבדה, ללא צורך בקואליציה.

דת וחברה

99% מאוכלוסיית טורקיה הינם מוסלמים, רובם סונים, כאשר קיים מיעוט משמעותי של עלוואים. למרות שהמוסלמים הינם רוב מוחלט של תושבי המדינה, האסלאם אינו דת המדינה ועל פי החוקה, טורקיה הינה מדינה חילונית אשר מכירה בדתות השונות. על פי החוקה חל איסור על תנועות או מפלגות בעלות אופי דתי להתמודד בבחירות וזוהי כאמור הייתה הסיבה לפסילת המפלגה האסלאמית בשנת 1998.

מבחינה אתנית מרבית התושבים הינם טורקים אך קיים מיעוט כורדי גדול המתגורר בעיקר בדרום מזרח המדינה באזור הגבול עם עיראק. הכורדים מנהלים עשרות שנים מאבק מזוין למען עצמאותם, מפלגת הפועלים הכורדית ה-PKK שנוסדה בשנות ה-70 מובילה את המאבק למען עצמאות כורדיסטאן, המפלגה נחשבת באיחוד האירופאי ובארה"ב כארגון טרור. מנהיגה של ה-PKK, עבדוללה אג'לאן, נתפס בשנת 1999 ע"י כוחות הביטחון הטורקים ומאז יושב בכלא הטורקי, לאחר שעונש המוות שנגזר עליו הומר במאסר עולם, בעקבות ביטול עונש המוות בטורקיה במסגרת מאמצי המדינה להיכנס לאיחוד האירופאי.

תאור הסביבה הכלכלית

כלכלת טורקיה מדורגת במקום ה- 16 בין הכלכלות הגדולות בעולם (אחרי קנדה ולפני אוסטרליה וטייוואן) והינה הכלכלה הגדולה ביותר במזרח התיכון. טורקיה חברה ב-OECD, בארגון הסחר העולמי (WTO) ובנאט"ו וכן בשיתוף הפעולה הכלכלי של מדינות הים השחור (BSEC), בשנים האחרונות יש התקדמות ניכרת במשא ומתן על כניסתה של טורקיה לאיחוד האירופי. בשנת 2010 הסתכם התמ"ג בכ-735 מיליארד דולר במונחי מחירי שוק שוטפים.

כלכלת טורקיה מונעת בעיקר ממגזר השירותים, אשר בשנת 2010 סיפק 63.8% מהתוצר, וממגזר התעשייה, אשר סיפק 26.6% מהתוצר. תוכנית כוללת של הפרטה כלכלית מצויה כיום בתהליך בתחומי הבנקים, התחבורה והתקשורת. תחום הטקסטיל מהווה כשליש מהתעסוקה בטורקיה למרות התחרות הבינ"ל בתחום. תחומים נוספים כגון רכב, אלקטרוניקה ובניה מתחרים בתחום הטקסטיל כענפי יצוא מובילים. רפורמות כלכליות ומשפטיות בשילוב הצטרפותה העתידית של טורקיה בשנת 2020 לאיחוד האירופי מעלות את קרנה בקרב משקיעים זרים, אך גרעון גדול בחשבון השו"ט חושף את טורקיה לתנודתיות ופגיעות.

בשנת 2011 צפויה צמיחה ריאלית של כ-6% וכ-4.5% בשנת 2012, זאת לאחר צמיחה מרשימה של כ-8.9% בשנת 2010 וקיטון של כ-4.8% בשנת 2009. בשנים 2013-15 צפויה צמיחה ריאלית ממוצעת של 5.4%.

התוצר לנפש בשנת 2010 עלה באופן ניכר והגיע ל-10,030 דולר במחירים שוטפים ול-13,170 דולר במונחי כוח קניה. בשנת 2011 צפויה צמיחה של כ-6.5% בתוצר לנפש (במונחי כוח קנייה).

טורקיה הינה יצואנית ויבואנית גדולה יחסית - היא מדורגת במקום ה-23 ברשימת היבואניות ובמקום ה-33 ברשימת היצואניות². תחומי התעשייה מוטי הייצוא הינם: ענף הטקסטיל, ענף המתכות, ענף המכונות והציוד החשמלי וענף הרכב.

בשנת 2010 הסתכם היקף סחר החוץ בסחורות של טורקיה בכ-351 מיליארד דולר, גידול של כ-19.5% לעומת השנה הקודמת. יצוא הסחורות גדל בכ-8% לכ-155 מיליארד דולר ויבוא הסחורות הסתכם בכ-196 מיליארד דולר, עליה של כ-30%³. בשנת 2011 צפויה עליה של כ-16% בהיקף סחר החוץ המורכבים מעליה של כ-11% ביצוא הסחורות ועליה של כ-19% ביבוא הסחורות.

² על פי CIA World Factbook.

³ נתוני ה-Economist Intelligence Unit, אוגוסט 2011.

הגרעון התקציבי צפוי לרדת בשנת 2011 ולהגיע לכ-1.5% מתמ"ג ולהישאר ברמה דומה עד שנת 2015, זאת לאחר שבשנת 2009 עמד הגרעון התקציבי על כ-5.5% וכ-3.6% בשנת 2010. החוב הממשלתי של טורקיה עומד על כ-43% מהתוצר, אך הוא צפוי לרדת בהדרגה עד לכ-33% בשנת 2015.

על רקע הצמיחה ביבוא ובמחירי הנפט, צפוי הגרעון בחשבון השוטף להתרחב לכ-9% מהתמ"ג בשנת 2011, ולאחר מכן להתכווץ התכווצות בהדרגה לרמה של כ-6%-5% בשנים 2014-15. המצב הכלכלי הקשה בגוש האירו, שותפת הסחר העיקרית של טורקיה, צפוי להשפיע לרעה על המאזן המסחרי והביקושים ליצוא הסחורות והשירותים הטורקי.

כלכלת טורקיה ניצבת בפני אתגרים כלכליים בתקופה הקרובה בתחום התעסוקה ומערכת המס. שיעור האבטלה בטורקיה הגיע בשנת 2010 לכ-12%. למרות שמדובר בירידה לעומת 2009 (14.1%) עדיין מדובר בשיעור גבוה המקשה על הצמיחה. שוק העבודה בטורקיה מאופיין בחוסר גמישות ובירוקרטיה רבה כמו גם מערכת מס סבוכה. נכון לסוף 2010, הנתונים הדמוגרפיים של טורקיה חיוביים באופן חריג לעומת מדינות המערב. מאוכלוסייתה של טורקיה הינה מתחת לגיל 40⁴, ועד לשנת 2020 צפויה עלייה בכוח העבודה עקב גידול צפוי בשיעור ההשתתפות של האוכלוסייה. עם זאת, מגמת הירידה בשיעורי הילודה בטורקיה בעשור האחרון תביא לצמצום בכוח העבודה החל מ-2020 ולצמצום פוטנציאל הצמיחה הטורקי.

אי השוויון בחלוקת ההכנסות בטורקיה הינו מהגבוהים באירופה. על פי סקר הכנסה של 2008, משקי הבית בשני העשירונים העליונים מבחינת שכר מקבלים 46.7% מההכנסה הכוללת. לעומתם, משקי הבית בשני העשירונים התחתונים מקבלים 5.8% מההכנסה בלבד. מעבר לכך, ישנן השפעות גיאוגרפיות ואורבניות התורמות לפערים, והן אינן צפויות להשתנות בחמש השנים הקרובות.

ממשלת טורקיה צפויה להמשיך במאמצי ההפרטה במשק בעיקר בתחום האנרגיה אך גם בתחומים נוספים ככל שיתאפשר בהתאם לתנאים העסקיים. ההפרטה של המערכת הפיננסית בטורקיה מצויה בשלבים מתקדמים אך ספק אם תושלם עד שנת 2015.

ממשלת טורקיה צפויה להתחיל עבודות נרחבות לפיתוח תשתיות במדינה. הממשלה צפויה להשקיע משאבים בקידום חדשנות ובפיתוח ושימוש באנרגיה חלופית כולל אנרגיה גרעינית.

⁴ נתוני ה-Turkish Statistical Institute.

תחזית קצב צמיחת התוצר הריאלי בטווח הארוך, עומדת על 4.5%-4%, אף כי נמוכה מביצועי 2004-07, למעשה עולה על התחזית לביצועי מדינות האיחוד האירופי. הצמיחה הממוצעת בתוצר לנפש צפויה לה משיך להיות נמוכה מהצמיחה האבסולוטית, זאת בעקבות שיעור הצמיחה הגבוה של האוכלוסייה, כך שידרשו עוד שנים רבות להדבקתה ממוצע של האיחוד האירופי (בתוצר לנפש). ראוי לציין כי שיפורים בסביבה העסקית ובנכונות הממשל להתמדה ברפורמות הנדרשות לטובת הכניסה לאיחוד האירופי יכולים לתרום לשיפור מהותי בתוצאות המתוארות, אולם ישנה אי וודאות בדבר המצב הפוליטי ומדיניותה הכלכלית של הממשלה.

הסביבה העסקית בטורקיה

דרוג האשראי של טורקיה הניתן על ידי חברת Moody's הינו Ba2 עם אופק חיובי. האופק החיובי משקף את שיעורי הצמיחה היציבים של הכלכלה הטורקית אשר תרמו לשיפור פסקאלי. עם זאת, הגירעונות הגדלים במאזן המסחרי ובמאזן השוטף עלולים לבלום את המומנטום החיובי בכלכלה הטורקית. באוגוסט 2011 Moody's הודיעה כי המדיניות הפיסקאלית והמוניטארית של הממשל בשנה הקרובה צפויה להשפיע רבות על דירוג האשראי של המדינה, וכאמור, שיפור במדדים פסקאליים וקיצוץ הגירעון השוטף יובילו לשיפור בדירוג, כאשר עלייה בשיעור האינפלציה וצמיחה משמעותית באשראי למדינה יפגעו בדירוג.

על פי התחזיות לחמש השנים הקרובות, צפוי שיפור בסביבה העסקית של טורקיה. הרפורמות אשר אומצו מאז 2001 השתרשו וישנה הסכמה על הצורך לשמר יציבות מאקרו כלכלית. מדיניות זו לא צפויה להשתנות בעקבות שינויי המשטר הצפויים לאחר הבחירות בשנת 2015. הציון הכללי שניתן לסביבה העסקית בטורקיה, על פי התחזיות עד לשנת 2014, עולה מ-5.77 ל-6.24 (מתוך 10). ציון זה מציב אותה במקום ה-17 בקרב 18 מדינות מערב אירופה. הדירוג העולמי של טורקיה עלה מ-56, אשר ניתן עבור השנים 2005-2009, ל-52, עבור השנים 2010-2014⁵. הגורמים התורמים לדירוג הינם השיפורים בסביבה המקרו כלכלית וגודלו הפוטנציאלי של השוק הטורקי. יתכנו שיפורים במערכת הבנקאות ובמיסוי אולם שינויים אלו צפויים לארוך זמן רב. הגורמים הפוגעים בדירוג הינם לחצים פוליטיים העלולים לבלום שיפורים במערכות האדמיניסטרציה והמשפט וכן ההסתמכות על אשראי חיצוני לצורך הצמיחה, וכמותו המוגבלת של אשראי זה בעקבות המשבר הכלכלי.

⁵ לפי הדירוג של Economist Intelligence Unit, ספטמבר 2011.

אינדיקטורים כלכליים⁶

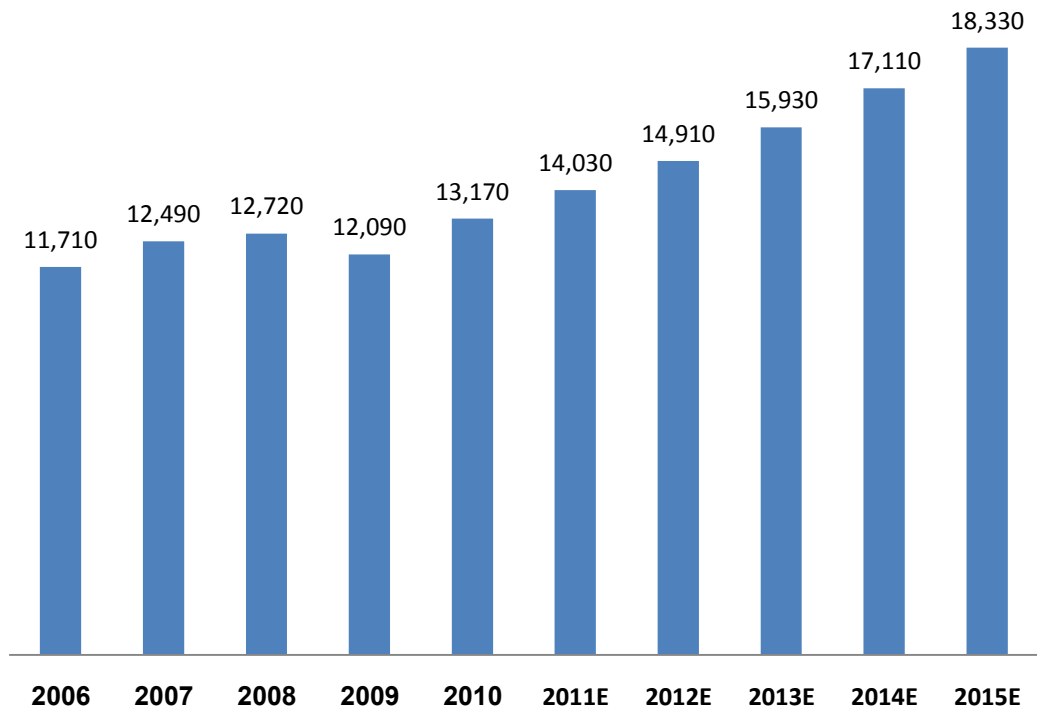
שנה	2010	2009	2008	2007	2006
צריכה פרטית במיליארדי דולרים	523	439	510	462	374
צריכה פרטית לנפש בדולרים	7,130	6,050	7,100	6,480	5,320
תמ"ג במיליארדי דולרים במונחי PPP	966	878	914	889	825
תמ"ג לנפש בדולרים במונחי PPP	13,170	12,090	12,720	12,490	11,710
חוב חיצוני במיליארדי דולרים	290.8	251.4	263.5	236	195.5
שיעור החוב חיצוני מהתמ"ג	39.50%	40.90%	36.15%	36.50%	36.80%
שיעור האבטלה	12%	14.10%	11%	10.30%	10.30%
יצוא סחורות ושירותים במיליארדי דולרים במונחי שווי שוק	155.1	143.3	174.6	144.5	120.4
יבוא סחורות ושירותים במיליארדי דולרים במונחי שווי שוק	195.7	150.1	207	177.9	146.4
יצוא סחורות ושירותים כאחוז מהתמ"ג במונחי שווי שוק	21.10%	23.30%	23.90%	22.30%	22.70%
יבוא סחורות ושירותים כאחוז מהתמ"ג במונחי שווי שוק	26.60%	24.40%	28.30%	27.50%	27.60%
שיעור צמיחת התמ"ג הריאלי לנפש	7.90%	-5.80%	-0.40%	3.60%	5.70%
שעור אינפלציה	6.40%	6.50%	10.10%	8.40%	9.70%

מגמות כלכליות צפויות בטווח הבינוני ארוך:

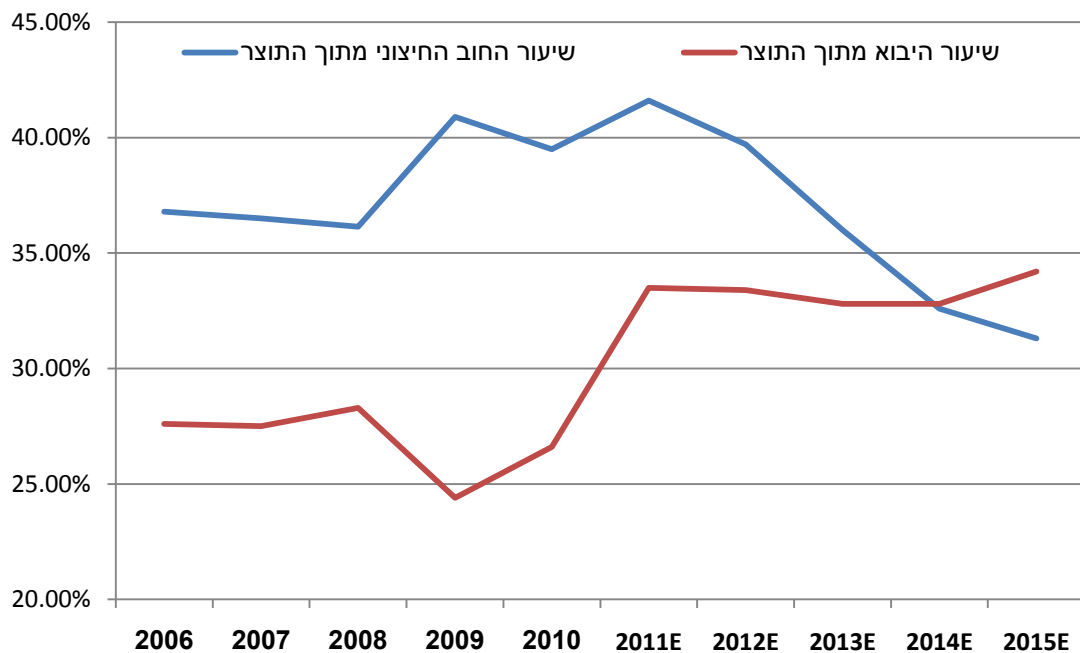
- א. המשך גידול של התמ"ג והתוצר לנפש הנובעים מהמשך גידול בצריכה הפרטית, מעידוד השקעות מקומיות וזרות ומפיתוח הנובע מהתאמת המדינה לתקני האיחוד האירופי לקראת כניסתה הצפויה של טורקיה לאיחוד לאחר 2020.
- ב. גידול מתמשך בגירעון המסחרי השוטף עקב צמיחה חזקה יותר ביבוא ביחס לצמיחה החזויה בייצוא.
- ג. צמיחה של השווקים המקומיים כתוצאה מהתאוששות מהשפעות המשבר הכלכלי ומהעלייה בצריכה הפרטית והציבורית.
- ד. יציבות בשע"ח מול הדולר וצמצום האינפלציה הנובעות מההתאוששות הכלכלית בעולם.
- ה. קיטון בשיעורי האבטלה ועלייה בכוח העבודה עקב שיעורי הילודה הגבוהים יחסית למדינות המערב בעשורים הקודמים.

⁶ נתוני Economist Intelligence Unit, אוגוסט-ספטמבר 2011.

7 התוצר לנפש של טורקיה, נתוני עבר ותחזית, בדולרים במונחי PPP

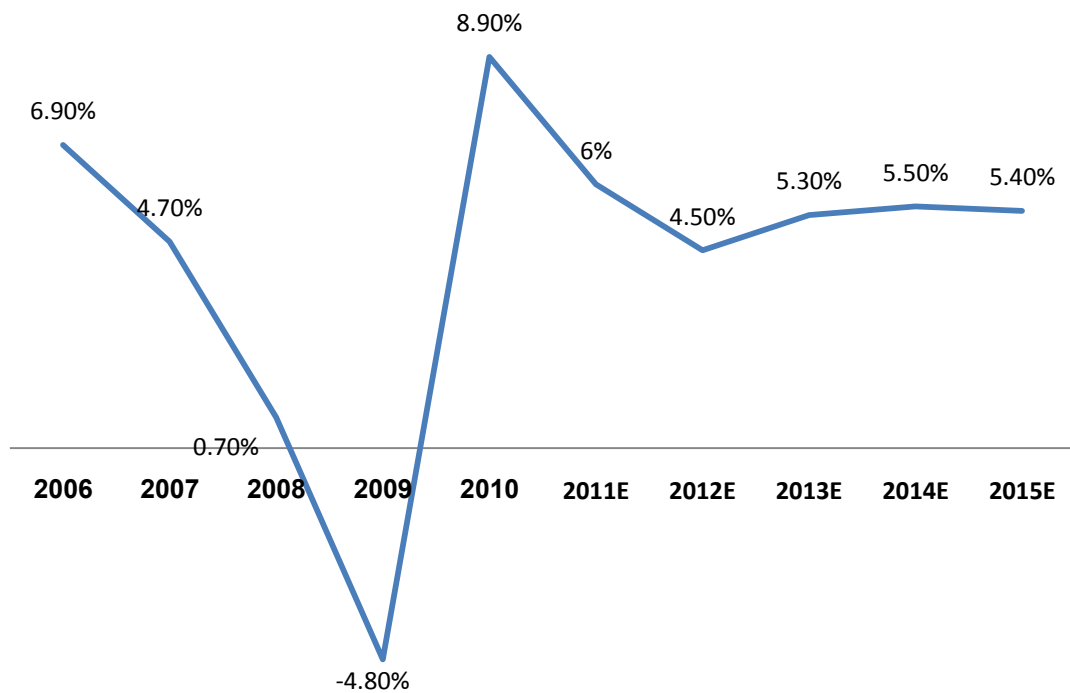
8 שיעור החוב החיצוני ויבוא הסחורות ושירותים מסך התוצר, נתוני עבר ותחזית

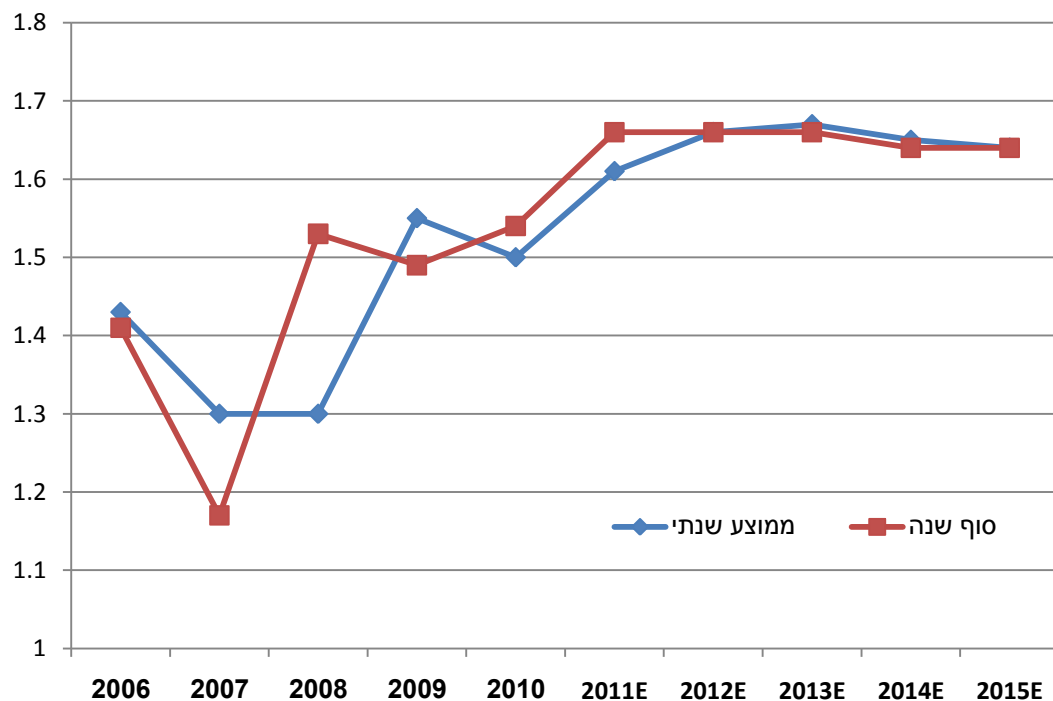
⁷ נתוני 2011-2015 מתבססים על תחזית של ה-Economist Intelligence Unit, נכון לאוגוסט 2011.

⁸ נתוני 2011-2015 מתבססים על תחזית של ה-Economist Intelligence Unit, נכון לאוגוסט 2011.

שיעור צמיחת התוצר הריאלי, נתוני עבר ותחזית⁹

שער חליפין US\$/TL¹⁰, נתוני עבר ותחזית

⁹ נתוני 2011-2015 מתבססים על תחזיות של ה-Economist Intelligence Unit, נכון לאוגוסט 2011.
¹⁰ נתוני 2011-2015 מתבססים על תחזית של ה-Economist Intelligence Unit, נכון לאוגוסט 2011.

מגזרים עיקריים¹¹

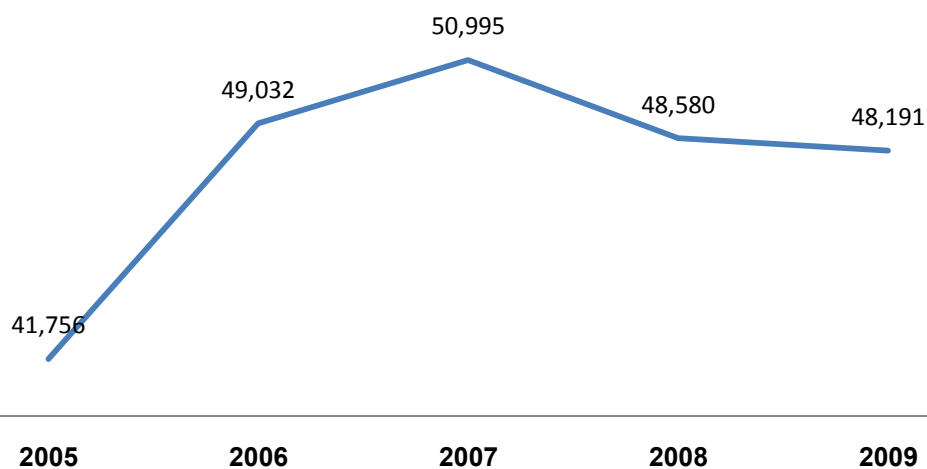
בשנת 2010 מגזר השירותים הטורקי היווה 63.8% מהתמ"ג, מגזר התעשייה היווה 26.6% מהתמ"ג וענף החקלאות היווה 9.6% מהתמ"ג. עיקר הפעילות הכלכלית בטורקיה נובעת ממגזר השירותים ובשנים הקרובות צפויה עלייה נוספת בשיעור התרומה של מגזר זה לתוצר על חשבון ענפי התעשייה והחקלאות.

בשנת 2010 עמד שווי סך היצור התעשייתי של טורקיה על כ-196 מיליארד דולר, והמדינה דורגה במקום ה-16 בשיעור הצמיחה בתוצר התעשייתי.

מוצרי התעשייה מהווים כ- 90% מיצוא הסחורות מטורקיה. קרבתה של טורקיה לשווקים האירופיים בשילוב עם שכר עבודה נמוך משמעותית מהמקובל באירופה, גורמים ליצרני כלי רכב ואלקטרוניקה ביתית להעביר את קווי הייצור שלהם ממדינות אירופה ויפן לטורקיה. כיום פיזור מפעלי התעשייה בשטח הטורקי אינו אחיד, רוב המפעלים ממוקמים במערב המדינה, קרוב לערים הגדולות ונמלי הים. בשנים האחרונות פועלת ממשלת טורקיה להפנות משאבים גם לאזורים עניים יותר.

אחד מענפי הייצוא התעשייתי המובילים הינו ענף הטקסטיל. טורקיה היא אחת מ-10 היצואניות הגדולות של מוצרי טקסטיל ובשנת 2010 הסתכם יצוא הפריטים אלו בסך של כ-22 מיליארד דולר ארה"ב. הצמיחה המהירה שמאפיינת את ענף הטקסטיל הסיני פגעה בתעשייה הטורקית, הפגיעה יכלה להיות משמעותית יותר לולא הוגדרו באיחוד האירופי מכסות ליבוא מוצרי טקסטיל מסין.

שווי יצור הטקסטיל במיליוני ל"ט

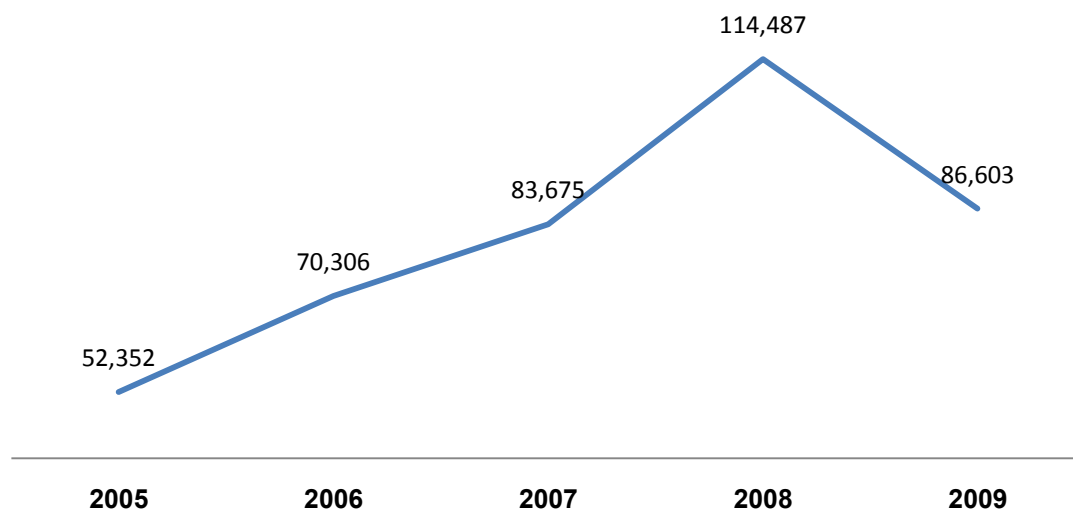
¹¹ נתוני ה-Turkish Statistical Institute, ה-Economist Intelligence Unit וה-CIA World Factbook.

ניתן לראות כי הפגיעה בענף הטקסטיל בעקבות המשבר הכלכלי של 2009 הייתה מצומצמת מאוד, ירידה של 4.7% בשווי סך היצור בשנת 2008 וירידה של פחות מאחוז בשנת 2009.

מדינות האיחוד האירופי וארה"ב הן יעדי היצוא העיקריים של ענף הטקסטיל הטורקי. בענף פועלים מספר רב של חברות קטנות ובינוניות שכל אחת מתרכזת בתחום מסוים. מפעלי הטקסטיל מתמקדים בעיקר באזורים עתירי כוח אדם כמו איסטנבול ובורסה וכן באזורים בהם מגדלים כותנה כמו איזמיר ואדאנה (Adana).

תעשייה נוספת המהווה תחום יצוא מהותי עבור טורקיה הינה תעשיית המתכת. שווי סך היצוא של תעשייה זו בשנת 2010 עמד על כ-17 מיליארד דולר.

שווי יצור המתכות במיליוני LT

השפעת המשבר הכלכלי על תעשיית המתכת הטורקית אינה ניכרת בשנת 2008, אולם בשנת 2009 חלה ירידה של 24.3% בשווי היצור.

נכון לשנת 2010, חל גידול של 19.6% בתוצר הטורקי ובנוסף חלה עלייה בשיעור תרומת מגזר התעשייה לתוצר, כך שניתן לומר כי המגזר התעשייתי נמצא בהתאוששות מהמשבר.

החל מסוף שנות ה-90, תעשיית ייצור הרכבים מהווה נתח משמעותי ממגזר התעשייה בטורקיה. רוב יצרניות הרכב הגדולות מפעילות חטיבת ייצור בטורקיה. נכון לשנת 2010, 19 יצרניות רכב בינלאומיות כגון פורד, טויוטה, מרסדס, פיאט, רנו ועוד ייצרו רכבים בטורקיה.

יצרניות אלו פועלות ישירות או באמצעות שיתופי פעולה עם שותפים מקומיים. תעשיית הרכב הטורקית ייצרה 1.2 מיליון רכבים בשנת 2010, מתוכם 70% לייצוא. מטרת התעשייה הינה לעמוד על כושר ייצור של 1.5 מיליון רכבים עד לשנת 2015.

התפתחויות אחרונות

- **ממשלת טורקיה** צפויה להתחיל עבודות נרחבות לפיתוח תשתיות המדינה. הממשל צפוי להשקיע משאבים בקידום חדשנות ובפיתוח ושימוש באנרגיה חלופית כולל אנרגיה גרעינית.
- **פלסטיק** - תעשיית הפלסטיק בטורקיה הינה תעשייה צעירה אשר צמחה בקצב שנתי של 15% עד לפרוץ המשבר הכלכלי בשנת 2008. נכון לסוף 2010, תעשיית הפלסטיק הטורקית היוותה 1.6% מתעשיית הפלסטיק העולמית. המשבר הוביל לירידה בתעשייה זו אולם היא צפויה להתאושש במהירות עקב עליות בביקושים מקומיים לפלסטיק ומוצריו.
- **רפואה** - בשנים האחרונות ניכרת צמיחה שנתי בשיעורים דו ספרתיים בהוצאה על בריאות עקב השיפור בביטוח הבריאות במדינה. צמיחה זו צפויה להימשך עקב מימון ממשלתי של ביטוח הבריאות עבור הציבור החלש. בנוסף, בשנים האחרונות ישנה הפרטה מוגברת של שירותי הבריאות, והקמתם של בתי חולים פרטיים מספקת הזדמנויות מכירת ציוד רפואי באפיקים פשוטים יחסית, בהשוואה למכירת ציוד רפואי לגופים ממשלתיים.
- **היי-טק** - שוק התקשורת ומערכות המידע (ICT) הטורקי הגיע לסך של 27.3 מיליארד דולר בשנת 2010, מתוכם 20 מיליארד בתחום התקשורת ו-7.3 מיליארד בתחום מערכות המידע. שוק ה-ICT הטורקי צפוי לצמוח בכ-9% בשנת 2011 והצמיחה צפויה להמשיך בשנים הקרובות. במסגרת מדיניות הממשל להרחבת השימוש במחשבים, צמיחה זו צפויה לבוא לידי ביטוי בעלייה בשיעור חדירת המחשב הפרטי מ-15% בסוף 2010 ל-51% בשנת 2013.
- **אנרגיה** - טורקיה מוקפת ב-73% מעתודות הנפט העולמיות המוכחות וב-72% מעתודות הגז העולמיות המוכחות. אי לכך, טורקיה מהווה גשר קריטי בין אזורים עתירי אנרגיה לבין אירופה, המוציאה כ-300 מיליארד דולר בשנה על יבוא מקורות אנרגיה. בשטחה של טורקיה עוברים צינורות מרכזיים לאירופה ומלבד פיתוחם ותחזוקתם יש צורך בהקמה ותחזוקה של מאגרי גז ונפט. טורקיה עצמה מוציאה מעל 20 מיליארד דולר בשנה על יבוא נפט וגז, וישנו ביקוש רב לחיפושי נפט וגז בשטחי המדינה. ישנן חברות אשר מצאו גז טבעי בחוף המערבי של הים השחור והחלו בתהליך הייצור בטורקיה. החיפוש אחר נפט וגז בשטחי טורקיה התפרש עד

כה על 20% מהיבשה ואחוז אחד בלבד משטחי הים, כך שישנן הזדמנויות רבות בתחום זה.

● **מכשור בנייה** - שוק מכשור הבנייה הטורקי צומח בקצב מהמהירים בענף זה באירופה. ענף הבנייה תרם רבות לצמיחת הכלכלה הטורקית עד למשבר הכלכלי של 2008, ולהתאוששות ממנו בשנים 2009-2010. בשלושת העשורים האחרונים טורקיה חווה הגירה פנימית מהאזורים הכפריים למרכזים האורבניים. הגירה זו יצרה וצפויה להמשיך ליצור גידול בתעשיית הבנייה.

מבט לשנים קדימה¹²

ההיבט הפוליטי:

- ✓ הבחירות הבאות לפרלמנט הטורקי יחולו בשנת 2015, אחריהן צפוי שינוי בשלטון היות וראש הממשלה הנוכחי, רג'פ טאיפ ארדואן יסיים את כהונתו השנייה. חילופי השלטון אינם צפויים להביא לשינוי במדיניות הכלכלית של טורקיה אולם שינויים פוליטיים במדינה עלולים להשפיע על קשרי המסחר עם מדינות המערב ועם ישראל בפרט.
- ✓ תהליך ההפרטה במדינה נמצא בשלבים מוקדמים יחסית, הפרטת המערכת הבנקאית אינה צפויה להסתיים במהלך התקופה הנבדקת וכך גם הפרטה ביתר הענפים.
- ✓ ההרעה ביחסים הדיפלומטיים בין ישראל וטורקיה ומנגד התחזקות הקשרים של טורקיה עם הליגה הערבית עלולות להוביל לשינויים שליליים ביחסים המסחר בין טורקיה וישראל.

ההיבט הכלכלי:

- ✓ האינפלציה צפויה להגיע ל-6% בשנת 2011 ולרדת בהדרגה עד לרמה של 4% בשנת 2015.
- ✓ על פי התחזית לשנים 2011-2015, צפויה צמיחה שנתית ממוצעת של 5.3% בתמ"ג הריאלי.
- ✓ על פי התחזית לשנים 2011-2015, צפוי התוצר לנפש במונחי כוח קנייה לעלות בשיעור שנתי של 6.5% ו-6.3% בשנים 2011-12, בהתאמה, ולהתייצב סביב 7% ביתר התקופה.

¹² נתוני ה-Economist Intelligence Unit, אוגוסט 2011.

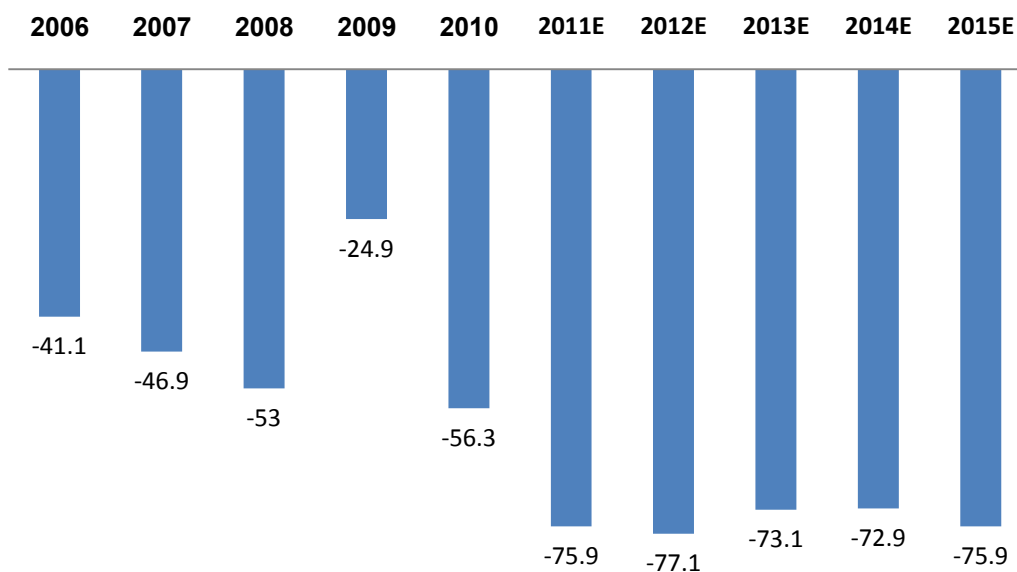

- ✓ שיעור האבטלה צפוי לרדת באופן הדרגתי עד ל-8.5% בשנת 2015, רמה הנמוכה משמעותית מהרמה בשנים 2006-2008, בהן עמד שיעור האבטלה הממוצע על 10.3% בלבד.
- ✓ שיעור התרומה של מגזר השירותים לתוצר צפוי לעלות על חשבון מגזרי התעשייה והחקלאות.
- ✓ הצריכה הפרטית הטורקית ירדה בשנת 2009 עקב השפעת המשבר הכלכלי, אולם ההתאוששות חלה כבר בשנת 2010 וצפויה עלייה שנתית ממוצעת של 9% בצריכה הפרטית עד לשנת 2015.

סחר חוץ¹³

טורקיה מסתמכת רבות על המסחר עם מדינות אחרות לספק את צרכיהם של תושביה והינה עשירה באוצרות טבע אותן היא מייצאת לעולם. נכון לשנת 2010, עמד היצוא על כ- 155 מיליארד דולר (במונחי מחירים שוטפים), גידול של כ-8.2% ביחס לשנת 2009. היבוא עמד על כ-195.7 מיליארד דולר, גידול של כ-30.4% לעומת שנת 2009. מגמת צמיחה זו צפויה להימשך בשנים הבאות ו בפרט לאור ההתאוששות ההדרגתית של ארה"ב והגוש האירופי מהמשבר הכלכלי העולמי שפקד את העולם בשנים 2008-9.

המאזן המסחרי של טורקיה, נתוני עבר ותחזית (במיליארדי דולר)¹⁴

כפי שניתן לראות, המאזן המסחרי של טורקיה הינו שלילי באופן עקבי. הגירעון במאזן המסחרי הצטמצם בעקבות ירידת הביקושים כתוצאה מהשפעת המשבר הכלכלי בשנים 2008-2009, אולם בשנת 2010 חלה עלייה בביקושים אשר הביאה להרחבת הגירעון המסחרי. צפויה הרחבה נוספת של הגירעון המסחרי בשנת 2011 ואחריה צפויה יציבות יחסית לאורך תקופת התחזית.

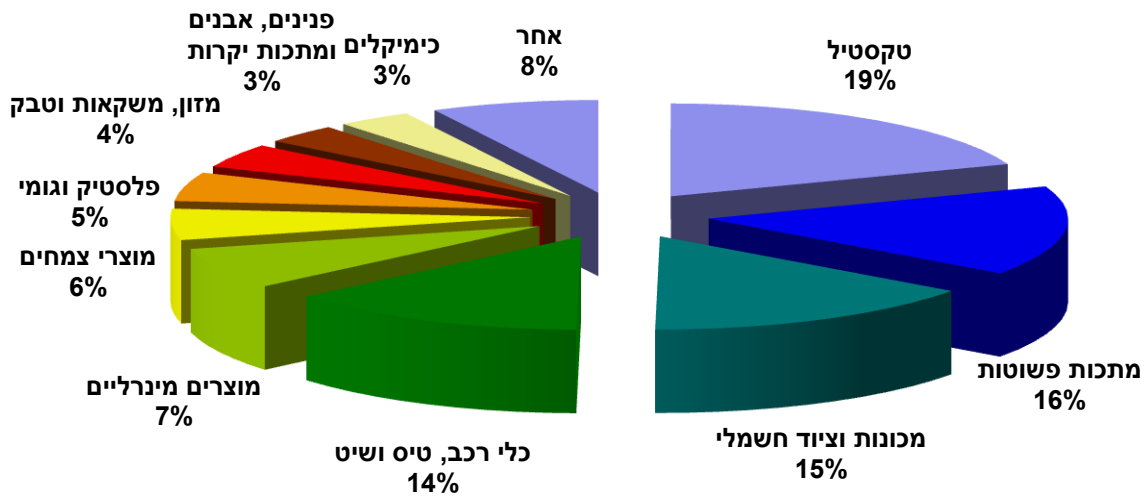
¹³ נתוני ה-Economist Intelligence Unit, אוגוסט 2011.

¹⁴ נתוני 2011-2015 מתבססים על תחזית ה-Economist Intelligence Unit, נכון לאוגוסט 2011.

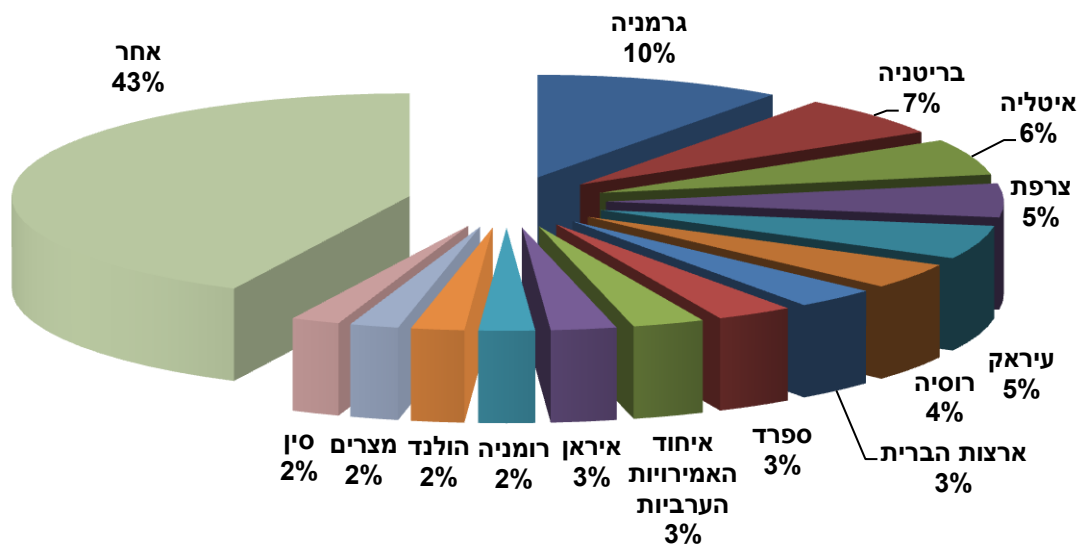
ייצוא

ענפי הייצוא העיקריים של טורקיה הינם ענף הטקסטיל (29%), ענף המתכות הפשוטות (16%) וענף המכונות והציוד החשמלי (15%).

התפלגות הייצוא מטורקיה לפי ענפים לשנת 2010

התפלגות הייצוא מטורקיה לפי מדינות יעד לשנת 2010

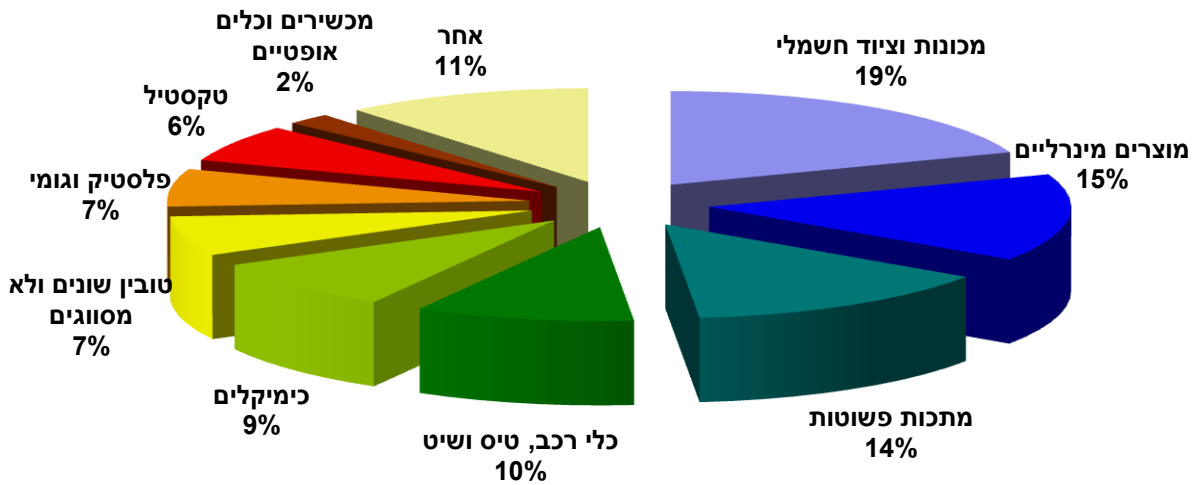

עיקר הייצוא של טורקיה מיועד למדינות מערב אירופה והמזרח התיכון.

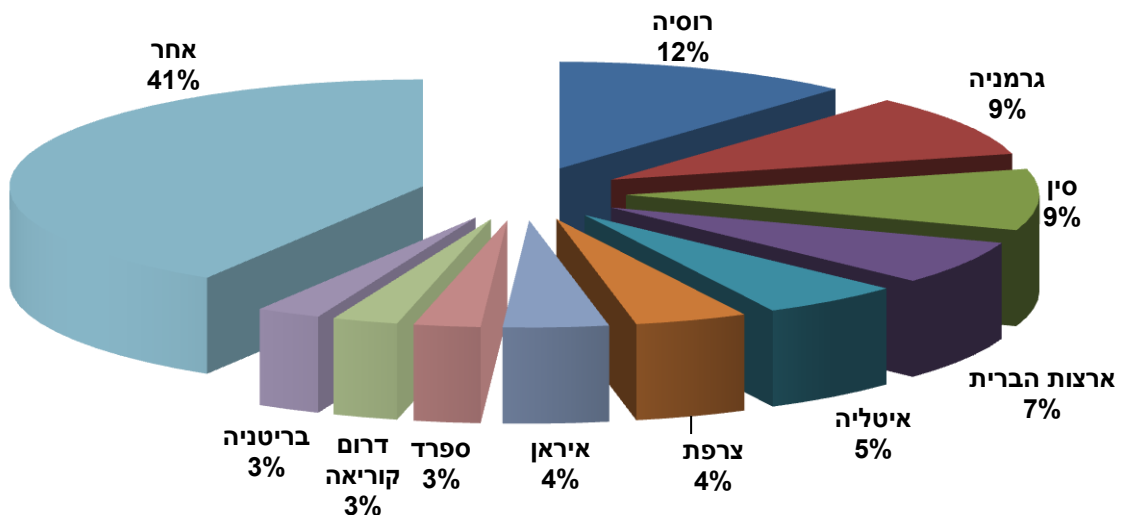
יבוא

ענפי היבוא העיקריים ל טורקיה הינם ענף המכונות והציוד החשמלי (19%), ענף המוצרים המינרליים (15%) וענף המתכות הפשוטות (14%).

התפלגות היבוא לטורקיה לפי ענפים לשנת 2010

התפלגות היבוא לטורקיה לפי מדינות מוצא לשנת 2010

דירוג במדדים בינלאומיים

במדד Economic Freedom מקבלת טורקיה ציון של 64.2, ונמצאת במקום 67 מתוך 179 מדינות מדורגות (לשם השוואה ישראל נמצאת במקום ה-43 עם ציון של 68.5¹⁵).

במדד השחיתות CPI של Transparency International (TI), מקבלת טורקיה את הציון 4.4 והיא נמצאת במקום ה-56 מתוך 178 מדינות מדורגות (ישראל נמצאת במקום ה-30 עם ציון של 6.1).

במדד התחרותיות של הפורום הכלכלי העולמי¹⁶, מקבלת טורקיה את הציון 4.3 והיא נמצאת במקום 59 מתוך 139 מדינות מדורגות (ישראל נמצאת במקום ה-24 עם ציון של 4.91).

במדד השחיתות של הבנק העולמי¹⁷, טורקיה נמצאת במקום 65 מתוך 183 מדינות מדורגות (ישראל נמצאת במקום ה-29).

¹⁵ מדד Economic Freedom לשנת 2010. המדד בודק את הצלחה כלכלית של 179 מדינות לפי קריטריונים שונים.

¹⁶ מדד The Global Competitiveness לשנת 2011-2012. המדד בודק את התחרותיות במדינות שונות ברחבי העולם.

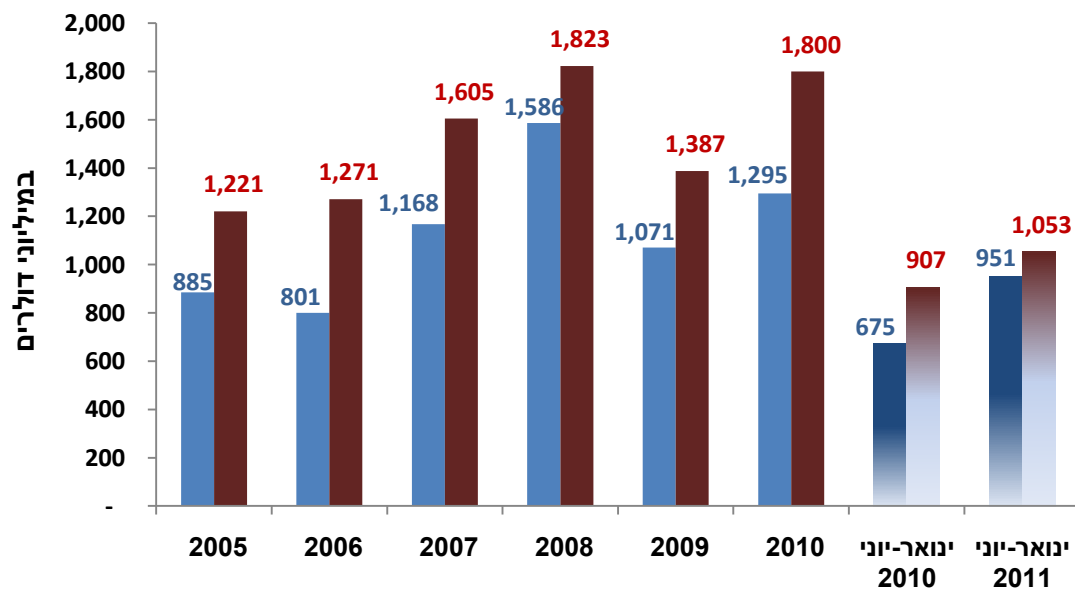
¹⁷ מדד Ease of Doing business לשנת 2011. המדד בודק את הרגולציה בעסקים של 183 כלכלות בעולם.

המסחר עם ישראל¹⁸

היקף הסחר (יבוא ויצוא סחורות ללא יהלומים) של ישראל מול טורקיה הסתכם בשנת 2010 בכ-3.1 מיליארד דולר, עלייה של כ-26% לעומת שנה קודמת, בה הסתכם היקף הסחר בכ-2.5 מיליארד דולר. הגירעון המסחרי של ישראל מול טורקיה עמד על 0.5 מיליארד דולר, גידול של 45% לעומת 2009. בין החודשים ינואר-יוני 2011 גדל הסחר בין המדינות בשיעור של 27% והוא הסתכם בכ-2 מיליארד דולר.

התפתחות הסחר בסחורות: ישראל – טורקיה (במיליוני דולרים)¹⁹:

	ינואר- יוני 2011	ינואר-יוני 2010	שינוי 09/10	2010	2009	2008	2007	
יצוא סחורות	951	675	21%	1,295	1,071	1,586	1,168	
יבוא סחורות	1,053	907	30%	1,800	1,387	1,823	1,605	
היקף סחר	2,004	1,582	26%	3,095	2,458	3,410	2,773	
גרעון סחר	-102	-231	59%	-504	-317	-237	-437	

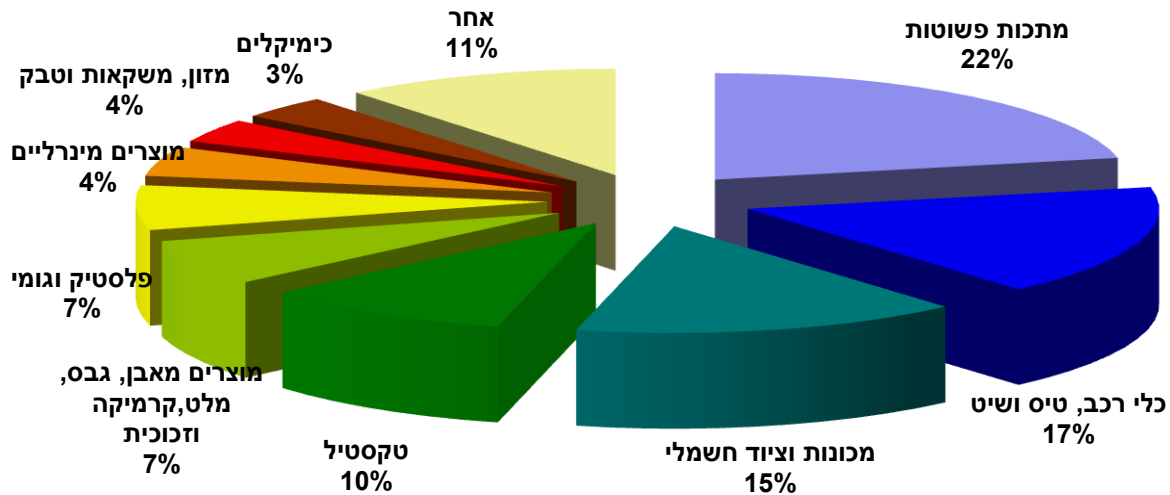

¹⁸ נתוני הלמ"ס, ללא יהלומים.
¹⁹ נתוני מכון היצוא.

יבוא

יבוא הסחורות (ללא יהלומים) גדל בשנת 2010 בשיעור של 30% (הסתכם בכ- 1.8 מיליארד דולר) ובין החודשים ינואר- יוני 2011 גדל היבוא בשיעור של כ- 16% (הסתכם בכ- 1.05 מיליארד דולר).

התפלגות היבוא לפי ענפים לשנת 2010

הענפים העיקריים ביבוא הסחורות מטורקיה במחצית הראשונה של 2011:

- יבוא המתכות הפשוטות הסתכם בכ-239 מיליון דולר, עליה של כ-14%, מהווה כ-23% מהיבוא.
- יבוא כלי הרכב, טיס ושייט הסתכם בכ-173 מיליון דולר, עליה של כ-22%, מהווה כ-6% מהיבוא.
- יבוא המכונות והציוד החשמלי הסתכם בכ-152 מיליון דולר, עלייה של כ-10%, מהווה כ-14% מהיבוא.

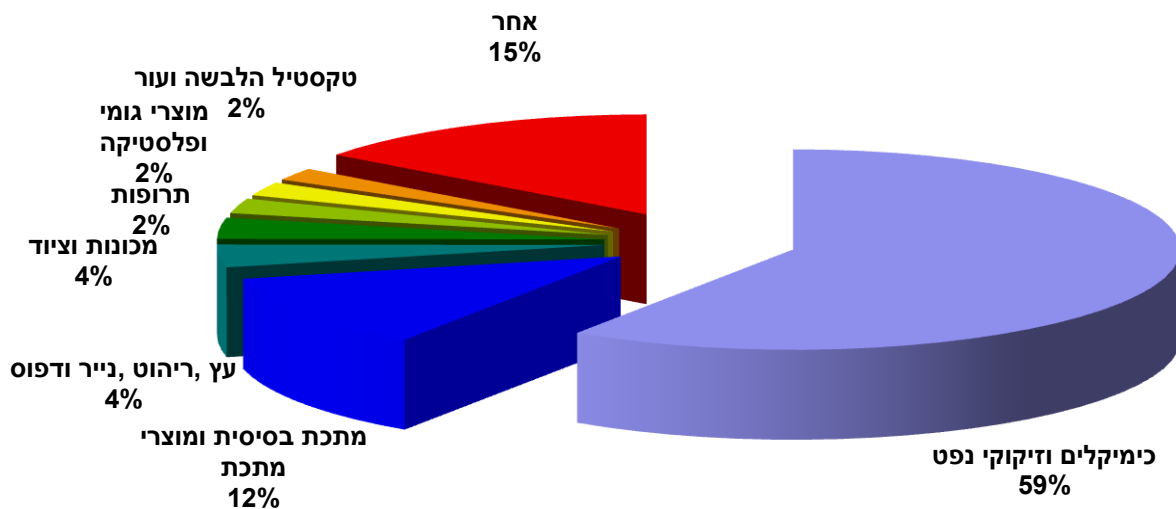
משקל ביבוא 2011	שיעור שינוי 11/10	ינואר- יוני 2011	ינואר- יוני 2010	2010	2009	ענף (\$M)
23%	14%	239	208	391	280	מתכות פשוטות
16%	22%	173	142	303	176	כלי רכב, כלי טיס ושיט
14%	10%	152	139	274	203	מכונות וציוד חשמלי
10%	13%	106	93	179	143	טקסטיל
7%	17%	74	63	122	107	פלסטיק וגומי
6%	7%	68	64	125	112	מוצרים מאבן, גבס, מלט, אסבסט
23%	22%	241	197	405	366	אחרים

יצוא

טורקיה מהווה אחד מיעדי היצוא הגדולים והחשובים של ישראל. במחצית הראשונה של 2011 דורגה טורקיה במקום ה-6 מבין יעדי היצוא (עלייה של 2 שלבים בהשוואה לתקופה המקבילה ב-2010). למעשה, מבין 20 מדינות היעד המרכזיות של ישראל, הייצוא לטורקיה רשם את העלייה הגבוהה ביותר בתקופה זו. יחד עם זאת, חשוב לציין כי עיקר הגידול נובע מעלייה חדה שהתקבלה במהלך הרבעון הראשון של השנה ובמהלך הרבעון השני התמתן משמעותית הגידול ביצוא למדינה.

יצוא הסחורות (ללא יהלומים) בשנת 2010 הסתכם בכ-1.3 מיליארד דולר, עלייה של כ-21% בהשוואה לשנת 2009. בין החודשים ינואר-יוני 2011 עלה היצוא בשיעור של כ-40% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד והוא הסתכם בכ-950 מיליון דולר.

התפלגות היצוא לפי ענפים לשנת 2010

הענפים העיקריים ביצוא הסחורות לטורקיה במחצית הראשונה של 2011:

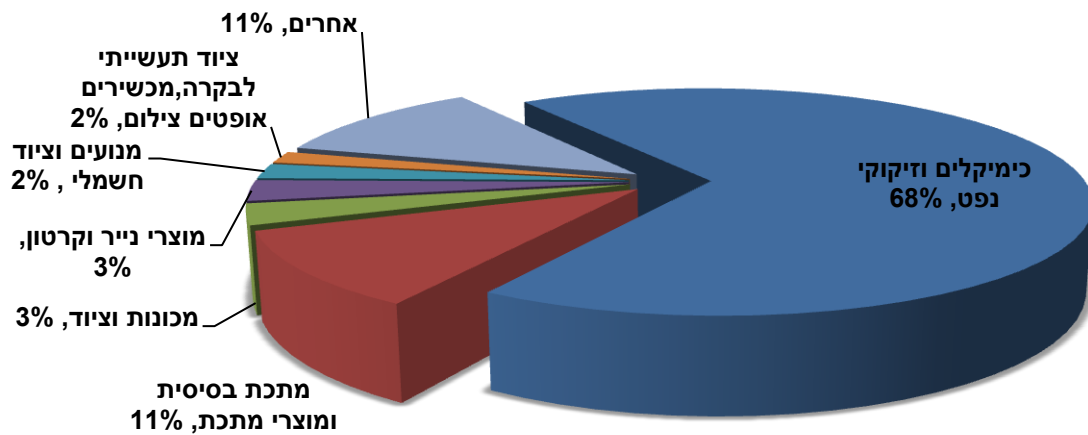
יצוא כימיקלים וזיקוקי נפט הסתכם בכ-649 דולר, עלייה של כ-55%, מהווה כ-68% מהיצוא;

יצוא המתכות הפשוטות הסתכם בכ-101 מיליון דולר, עלייה של כ-34%, מהווה כ-11% מהיצוא;

יצוא המכונות והציוד הסתכם בכ-28 מיליון דולר, ירידה של כ-9%, מהווה כ-3% מהיצוא.

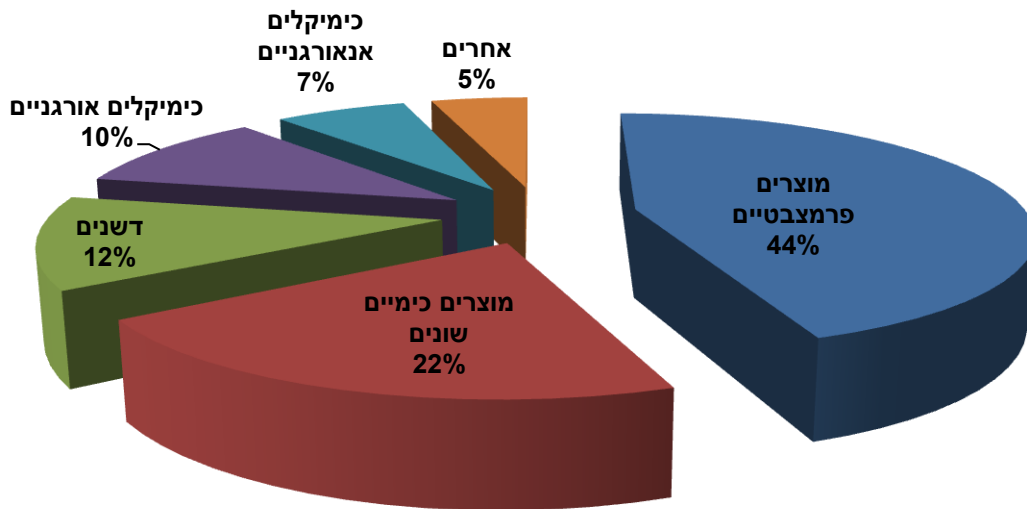
משקל 2011	שינוי 10/11	מחצית 2011	מחצית 2010	מחצית 2009	ענף (\$M)
68%	55%	649	419	257	כימיקלים וזיקוקי נפט
11%	34%	101	75	37	מתכת בסיסית ומוצרי מתכת
3%	-9%	28	31	81	מכונות וציוד
3%	38%	28	20	9	מוצרי נייר וקרטון
2%	1184%	20	2	7	מנועים וציוד חשמלי
2%	99%	16	8	18	ציוד תעשי' לבקרה, מכשירים אופטיים צילום
12%	-19%	114	141	124	אחרים

התפלגות ענפי היצוא לטורקיה חציון 1 2011:

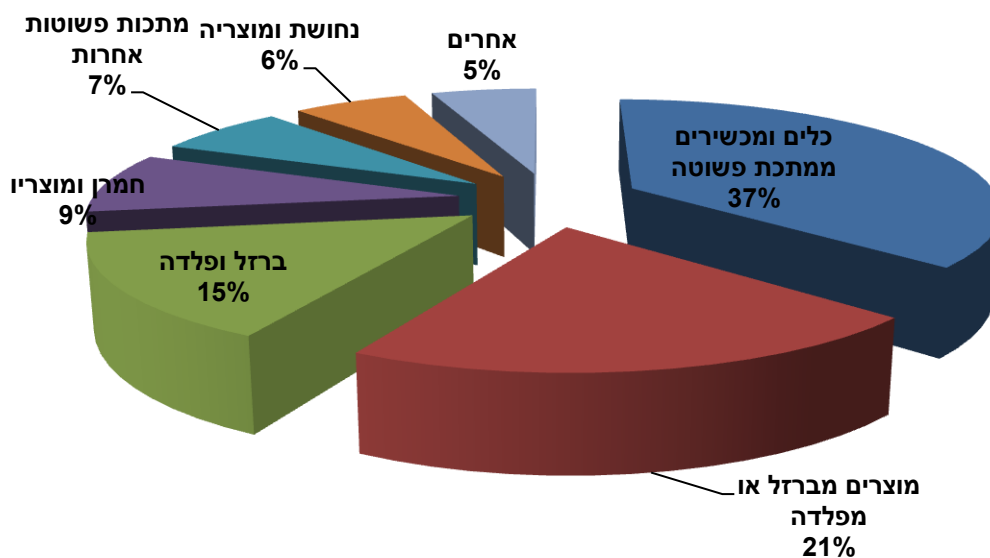
מבין ענפי היצוא לטורקיה מהווה יצוא הכימיקלים וזיקוקי הנפט (בעיקר תזקי נפט) ענף היצוא הדומיננטי ביותר. העלייה בהיקפי היצוא לטורקיה נובעת בעיקר מהגידול בענף זה, המהווה כ-68% מסך היצוא למדינה. היצוא בענף הכימיקלים וזיקוקי הנפט עלה בשיעור של כ-55% בהשוואה למחצית המקבילה אשתקד והוא הסתכם בהיקף של כ-650 מיליון דולר. בניכוי יצוא ענף זה מצטמצם שיעור הגידול ביצוא לטורקיה מכ-40% לכ-12% בלבד, בהשוואה למחצית 2010. גם בהשוואה של מחצית 2010 לתקופה המקבילה ב-2009 מתקבלת תמונה דומה. במהלך המחצית הראשונה של 2010 ובניגוד למגמה החיובית הכללית ביצוא הישראלי ובסחר העולמי, ירד היצוא לטורקיה בניכוי ענף הכימיקלים וזיקוקי הנפט בשיעור של כ-1%, לעומת גידול של כ-30% ללא ניכוי ענף זה.

התפלגות יצוא הכימיקלים וזיקוקי הנפט לטורקיה בשנת 2010:

ענף דומיננטי נוסף המשפיע על היקפי היצוא לטורקיה הינו ענף המתכות המהווה כ- 11% מסך היצוא (בעיקר פסולת מתכות ומתכות ממוחזרות). במהלך מחצית 2011 עלה יצוא המתכות לטורקיה בשיעור של 34% והוא הסתכם בלמעלה מ- 100 מיליון דולר. בניכוי שני ענפי היצוא העיקריים המהווים ביחד קרוב ל-80% מסך היצוא למדינה, מתכווץ הגידול ביצוא לטורקיה בהשוואה ליצוא במחצית 2010 לגידול של כ-4% בלבד, כאשר בהשוואה למחצית הראשונה של 2009 מתקבלת ירידה של כ-14% בהיקפי היצוא.

התפלגות יצוא המתכות לטורקיה בשנת 2010:

ענפי יצוא בולטים נוספים לטורקיה במחצית השנה הנוכחית היו יצוא מכונות וציוד שירד בשיעור של כ-9% להיקף של כ-28 מיליון דולר ויצוא מוצרי נייר וקרטון שעלה בשיעור של כ-

38% להיקף דומה של כ- 28 מיליון דולר. שני ענפי היצוא מהווים כ"א כ-3% מסך היצוא לטורקיה.

יצוא ההיי-טק לטורקיה (במיליוני דולרים):

שיעור שינוי 10/11	ינואר- יוני 2011	ינואר- יוני 2010	ינואר- יוני 2009	שיעור שינוי 09/10	2010	2009	ענף
99%	16	8	18	-25%	20	27	ציוד תעשייתי לבקרה, מכשירים אופטיים צילום
11%	14	12	10	21%	32	26	תרופות
2%	10	10	4	141%	23	9	ציוד טלקומוניקציה
163%	8	3	4	-40%	6	10	מכשירים למדידה, לבדיקה ולניווט
32%	7	5	14	-45%	10	19	מכונות למשרד ומחשב
-44%	5	9	9	-17%	14	16	מכשור רפואי וכירורגי
-4%	5	5	4	0%	9	9	רכיבים אלקטרוניים
-98%	0	16	9	18%	19	16	כלי טיס
-61%	0	1	3	-70%	2	8	ציוד אלקטרוני ביתי-צרכני
-6%	65	69	74	-4%	135	140	היי-טק סה"כ

יצוא ההיי-טק לטורקיה בשנת 2010 הסתכם בכ-135 מיליון דולר, ירידה של כ-4% לעומת 2009, בה הסתכם יצוא ההיי-טק בכ-140 מיליון דולר. הענף העיקרי ביצוא ההיי-טק של ישראל לטורקיה בתקופה זו הינו ענף התרופות שהסתכם בכ-31.6 מיליון דולר, גידול של כ-21% לעומת שנת 2009. ענף היצוא השני בגודלו הינו ענף הציוד הטלקומוניקציה שהסתכם בכ-22.8 מיליון דולר בשנת 2010, גידול של כ-141% לעומת שנת 2009. לעומת זאת, חלה ירידה חדה ביצוא מכונות למשרד ומחשב, מכ-18.7 מיליון בשנת 2009 לכ-10.2 מיליון דולר בשנת 2010, ירידה של כ-45%. ענף ציוד תעשייתי לבקרה, ירד מכ-27.3 מיליון דולר לכ-20.4 בשנת 2010, ירידה של כ-25%.

במחצית הראשונה של השנה חלה ירידה ביצוא ההיי-טק לטורקיה והוא הסתכם ב-65 מיליון דולר, ירידה של כ-6% לעומת מחצית מקבילה. הענף העיקרי ביצוא בתקופה זו הינו ענף ציוד תעשייתי לבקרה, מכשירים אופטיים לצילום בו חלה עליה של כ-99% לכ-16 מיליון דולר. עם זאת, חלה ירידה חדה ביצוא המכשור הרפואי, מכ-8.9 מיליון לכ-5 מיליון דולר. ענף כלי הטיס רשם אף הוא ירידה חדה של כ-61% והסתכם בכ-232 אלף דולר בלבד.

שיעור החשיפה של ענפי היצוא

הייצוא לטורקיה מתוך סך היצוא הענפי הכולל

שיעור החשיפה של יצוא הכימיקלים ותזקיקי הנפט (בעיקר תזקיקי הנפט) גבוה יחסית. בשנת 2010 היווה יצוא הכימיקלים ותזקיקי הנפט לטורקיה כ- 10% מסך היצוא הענפי הכולל, והסתכם בכ-780 מיליון דולר. במחצית הראשונה של 2011 אף נרשם גידול בחלקה של טורקיה בענף זה ומשקלה עלה לכ- 14% מסך יצוא הענף הכולל, אשר הסתכם בתקופה זו בכ-650 מיליון דולר.

למרות חשיבותה של טורקיה ליצוא הישראלי ולענפי יצוא מסוימים, ליצוא בתעשיית ההיי-טק שיעור חשיפה נמוך לשוק הטורקי. סך יצוא ענפי ההיי-טק לטורקיה²⁰ הסתכם בשנת 2010 בכ-135 מיליון דולר, המהווה פחות מ-1% מסך יצוא ההיי-טק הכולל. בשנת 2011 נותר משקל היצוא לטורקיה ללא שינוי והוא הסתכם בכ-65 מיליון דולר.

ישראל מהווה ספק חשוב של חומרי גלם לטורקיה במספר תחומים: ישראל הינה ספקית מספר 4 של פולימרים לתעשיית לפלסטיק הטורקית (כ-6%), הינה הספקית החמישית בחשיבותה של טורקיה בתחום שמנים המופקים מתזקיקי הנפט (משקל של 3.3% מסך היבוא). בתחום המתכות הממוחזרות מהווה ישראל הספקית ה-12 בחשיבותה לטורקיה, כאשר סך יצוא המתכות הממוחזרות בשנת 2010 הסתכם בכ-167 מיליון דולר, כאשר היצוא לטורקיה היווה כ-74% מסך יצוא זה (124 מיליון דולר).

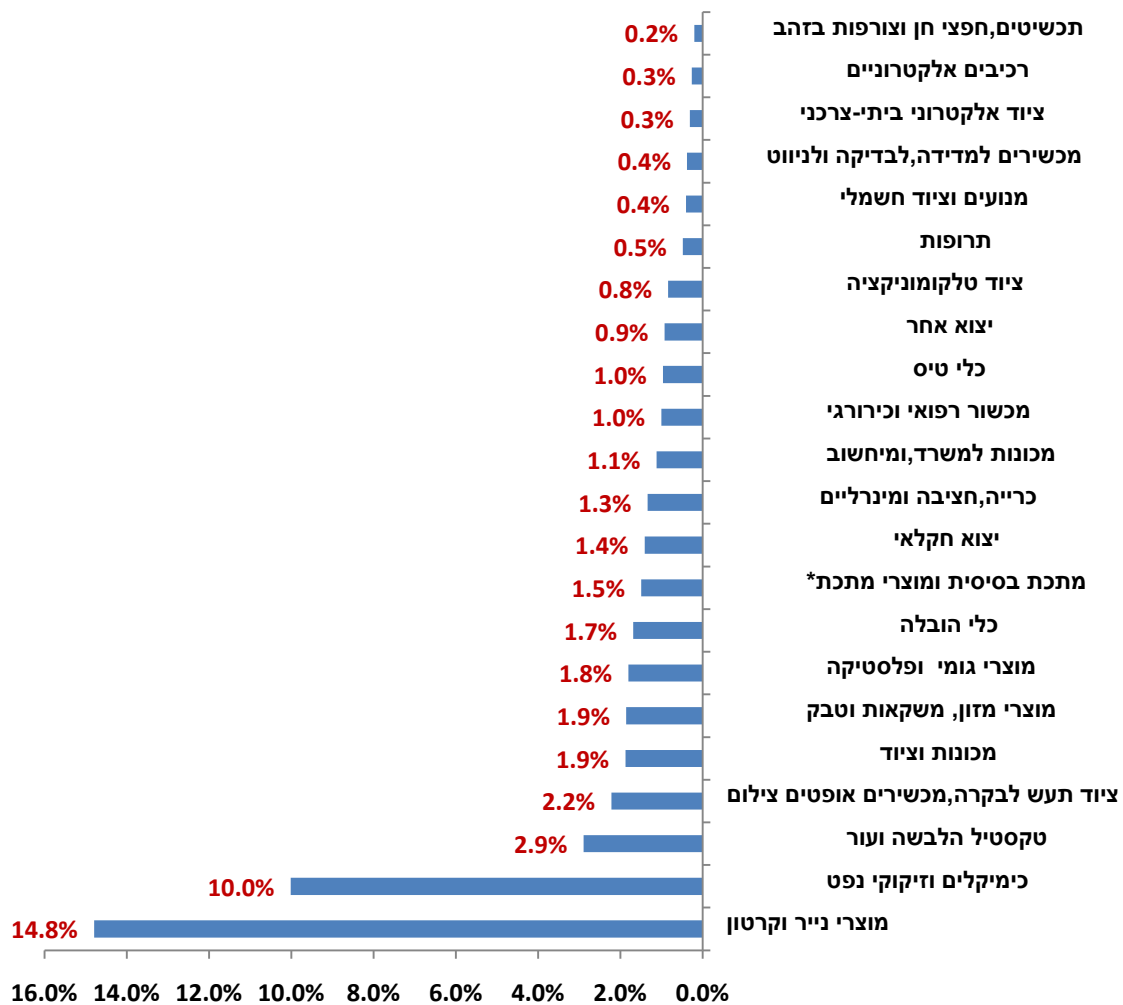
שיעור החשיפה הגבוה ביותר מבין ענפי היצוא לטורקיה הינו של ענף מוצרי הנייר והקרטון אשר היווה בשנת 2010 כ-15% מסך היצוא הענפי הכולל בשנה זו (הסתכם בכ-45 מיליון דולר). במחצית הראשונה של 2011 עלה משקלה של טורקיה ביצוא הענף והוא הסתכם בכ-16% מסך היצוא הכולל (הסתכם בכ-28 מיליון דולר). עם זאת, יצוא מוצרי הנייר והקרטון הינו ענף יצוא קטן יחסית שסך יצואו לשאר המדינות הסתכם בשנת 2010 בכ-303 מיליון דולר בלבד.

היצוא לטורקיה של ענף הטקסטיל, ההלבשה והעור מהווה כ-3% מסך היצוא הענפי הכולל בשנת 2010. סך יצוא הענף הכולל הסתכם בשנה זו בכ-920 מיליון דולר, מתוכם כ-27 מיליון דולר לטורקיה.

²⁰ תרופות, רכיבים אלקטרוניים, מכונות למשרד ומחשוב, ציוד אלקטרוני וטלקומוניקציה, ציוד רפואי ומדעי, מכשור לבדיקה, מדידה וניווט וציוד תעשייתי לבקרה ומכשור אופטי.

יש לציין כי ישראל מהווה יעד יצוא מרכזי של טורקיה (מספר 16). בשנת 2010 היווה סך היצוא של טורקיה לישראל כ- 2% מסך היצוא הטורקי הכולל בדומה למדינות כמו סין, מצרים וסעודיה ואף למעלה ממדינות כמו שוויץ ובלגיה.

משקל ענפי היצוא לטורקיה מתוך סך היצוא הענפי הכולל לשנת 2010

* בניכוי יצוא יהלומים, גרוטאות ומתכות ממחוזרות

ההסכמים הכלכליים בין טורקיה וישראל²¹:

- ❖ Air Transport Agreement (Feb 1951)
- ❖ Arrangement Concerning the Exchange of Postal Packages, Telegraphs and Telephones (Dec 1960)
- ❖ Cooperation in the Field of Tourism (Jun 1992)
- ❖ Agreement on Cultural, Educational and Scientific Cooperation (Nov 1993)
- ❖ Agreement on Cooperation in Environmental matters and Nature Conservation (Apr 1994)
- ❖ Agreement on Cooperation in the Field of Telecommunications and Posts (Nov 1994)
- ❖ Agreement on Cooperation in the Fields of Health and Medicine (Mar 1995)
- ❖ Agreement for the Promotion and Reciprocal Protection of Investments (Mar 1996)
- ❖ Convention for the Avoidance of Double Taxation (Mar 1996)
- ❖ Agreement on Trade, Economic, Industrial, Technical and Scientific Cooperation (Mar 1996)
- ❖ Agreement Establishing a Free Trade Area (Mar 1996)
- ❖ Agreement Regarding Mutual Assistance Between Their Customs Administration (Dec 1996)
- ❖ Agreement on Cooperation in the Field of Agriculture (Sep 1998)
- ❖ Agreement on Cooperation in the Field of Veterinary Medicine (Sep 1998)
- ❖ Agreement on Technical Cooperation Between Mashav and the Gap Regional Development Administration, for the Implementation of the 1996 Agreement on Trade, Economic, Industrial, Technical and Scientific Cooperation (Oct 2003)
- ❖ Agreement for Cooperation in the Field of Industrial Research and Development (May 2005)
- ❖ Memorandum of Understanding Between the Capital Markets Board (CMB) and the Israel Securities Authority (ISA) on the Exchange of Information and Surveillance of Securities Activities (Feb 2006)

²¹ מנתוני אתר משרד החוץ - Israel Bilateral Agreements.

- ❖ Decisions No.1/2006 and No 1/2007 of Joint Committee Established by the Free Trade Agreement on Further Improvement of Preferential Regime in Agricultural Product

משבר היחסים עם טורקיה

בשלוש השנים האחרונות חלה התדרדרות הדרגתית ביחסי ישראל טורקיה . הקו התקיף שמציג ראש ממשלת טורקיה ארדואן מול הסגר הישראלי על רצועת עזה, נטישת ארדואן את הכנס בדאבוס בעת נאום שמעון פרס נשיא המדינה, השפלת השגריר הטורקי על ידי סגן שר החוץ דני איילון בתגובה להתבטאויות חריפות של ארדואן , הינן רק כמה נקודות ציון על פני ציר הזמן של השנתיים האחרונות. תוצאות אירועי משט ספינת מרמרה הטורקית לחופי עזה במאי 2010, הובילו להחרפת המשבר בין המדינות, בעקבות חילוקי דעות בנוגע לאחריות כל אחת מהמדינות לתוצאות המשט. חילוקי דעות אלו טרם נפתרו . ב- 6 לספטמבר 2011 הודיע ארדואן על הפסקת קשרי המסחר הביטחוני עם ממשלת ישראל . במקביל הודיעה טורקיה כי יוסרו המערכות לזיהוי מטוסים ישראליים כמטוסים ידידותיים וכי למשט הבא לעזה יתלוו ספינות של חיל הים הטורקי.

אף כי עד כה לא הוטלו מגבלות על הסחר האזרחי עם ישראל , יש לקחת בחשבון את האפשרות כי תחול הרעה נוספת ביחסים הדיפלומטיים , העלולה לפגוע בקשרי המסחר . יזמים המעוניינים להיכנס לפעילות סחר חוץ עם טורקיה לראשונה עלולים לפגוש בסנטימנט שלילי מטעם הציבור הטורקי ו להתקשות ביצירת קשרי המסחר הדרושים . גם יצואנים בעלי יחסי מסחר קיימים עם טורקיה עלולים להיפגע ממהלכים חד צדדיים של הממשלה הטורקית, שעשויים להביא להפסקה חלקית או מלאה גם של הסחר האזרחי בין המדינות.

ניתוח ענפי הזדמנויות ליצוא

ענפים פוטנציאליים להשקעה של היצואנים הישראליים²²

- **היי-טק** – שוק התקשורת ומערכות המידע (ICT) הטורקי הגיע לסך של 27.3 מיליארד דולר בשנת 2010, מתוכם 20 מיליארד דולר בתחום התקשורת ו-7.3 מיליארד דולר בתחום מערכות המידע. שוק ה-ICT הטורקי צפוי לצמוח בכ-9% בשנת 2011 והצמיחה צפויה להמשיך בשנים הקרובות. במסגרת מדיניות הממשל להרחבת השימוש במחשבים, צמיחה זו צפויה לבוא לידי ביטוי בעלייה בשיעור חדירת המחשב הפרטי מ-15% בסוף 2010 ל-51% בשנת 2013. יצואנים ישראליים יכולים להשתלב בתחומי הציוד והשירותים לתקשורת אלחוטית, בתחום תוכנות המחשב לשוק הטורקי וביתר תחומי הטכנולוגיה האלקטרונית. בנוסף, במסגרת תחום זה יכולות להשתלב חברות ישראליות בתחום ה-Web ולספק את צרכי התכנות ובניית האתרים עבור גופים מסחריים ופרטיים בטורקיה.
- **אנרגיה** – טורקיה מוקפת ב-73% מעתודות הנפט העולמיות המוכחות וב-72% מעתודות הגז העולמיות המוכחות. אי לכך, טורקיה מהווה גשר קריטי בין אזורים עתירי אנרגיה לבין אירופה, המוציאה כ-300 מיליארד דולר בשנה על יבוא מקורות אנרגיה. בשטחה של טורקיה עוברים צינורות מרכזיים לאירופה ומלבד פיתוחם ותחזוקתם יש צורך בהקמה ותחזוקה של מאגרי גז ונפט. טורקיה עצמה מוציאה מעל 20 מיליארד דולר בשנה על יבוא נפט וגז, וישנו ביקוש רב לחיפוש נפט וגז בשטחי המדינה. ישנן חברות אשר מצאו גז טבעי בחוף המערבי של הים השחור והחלו בתהליך הייצור בטורקיה. החיפוש אחר נפט וגז בשטחי טורקיה התפרש עד כה על 20% מהיבשה ואחוז אחד בלבד משטחי הים, כך שישנן הזדמנויות רבות בתחום זה.
- **אנרגיה ירוקה** – על פי תחזיות שונות, צפויה טורקיה לחוות מחסור בחשמל כבר בשנת 2016. השקעה פרטית בתחום האנרגיה הירוקה עלולה לפתור בעיה זו. חברות ישראליות יכולות להשתלב בענפי טורבינות הרוח, האנרגיה הגיאותרמית, האנרגיה הסולארית ובתחומי הייעוץ ליעילות בחשמל.
- **מכשור בנייה** – שוק מכשור הבנייה הטורקי צומח בקצב מהמהירים בענף זה באירופה. ענף הבנייה תרם רבות לצמיחת הכלכלה הטורקית עד למשבר הכלכלי של 2008, ולהתאוששות ממנו בשנים 2009-2010. בשלושת העשורים האחרונים טורקיה חווה הגירה פנימית מהאזורים הכפריים למרכזים האורבניים. הגירה זו יצרה וצפויה להמשיך ליצור גידול בתעשיית הבנייה. לטענת גורמים בתעשייה, 80% מהמכשור המשמש

²² הנתונים נלקחו מה-NTDB.

לבנייה הנמכר בטורקיה הינו מחפרים, מחפרונים ומלגזות, את יתר 20% מרכיבים סוגים שונים של עגורנים, ציוד הריסה וציוד חפירה וכרייה. התחרות בקרב המוצרים המהווים את 80% גבוהה, אולם ישנן הזדמנויות רבות בתחום העגורנים וציוד הכרייה.

● **תעשיית הפלסטיק** – תעשיית הפלסטיק בטורקיה הינה תעשייה צעירה אשר צמחה בקצב שנתי של 15% עד לפרוץ המשבר הכלכלי בשנת 2008. נכון לסוף 2010, תעשיית הפלסטיק הטורקית היוותה 1.6% מתעשיית הפלסטיק העולמית. המשבר הוביל לירידה בתעשייה זו אולם היא צפויה להתאושש במהירות עקב עליות בביקושים מקומיים לפלסטיק ומוצריה. יצואנים ישראלים יכולים להשתלב בתעשיית הפלסטיק הטורקית משני אספקטים: פלסטיק גולמי ומכונות עיבוד פלסטיק. בתחום הפלסטיק הגולמי ישנו ביקוש למוצרי פלסטיק גולמיים שאינם מיוצרים מקומית או בהם הייצור המקומי לא מספק את מלוא הביקוש (PS, LLDPE, ABS, PP, HDPE, PVC). בתחום מכונות עיבוד הפלסטיק ישנו ביקוש למכונות חיתוך, עיצוב והזרקה.

● **תעשיות ביטחוניות** – תקציב משרד הביטחון הטורקי לשנת 2011 עומד על 11.3 מיליארד דולר. כ-45% מתקציב זה מופנים לרכישת ציוד ושירותים שונים. למרות הדגש על פיתוח התעשייה הביטחונית המקומית, הממשל הטורקי פונה לחו"ל בכדי לקיים שיתופי פעולה בפיתוח מערכות נשק חדשות ובכדי לרכוש מערכות בטכנולוגיות מתקדמות. נכון לסוף 2010 ייבאה טורקיה 80% ממערכות הנשק העיקריות שנרכשו. ישנן הזדמנויות לתעשיות הביטחוניות הישראליות ליצור שיתופי פעולה עם חברות טורקיות, או לפתח נשקים ולשווקם לממש הטורקי. ראוי לציין כי עקב המתוחות הדיפלומטית הנוכחית בין ישראל וטורקיה ועקב הפסקת המסחר הביטחוני בין הממשלות, נכון לעכשיו נמוכה הסבירות לכונן קשרי מסחר בתחום היצוא הביטחוני לממשלה הטורקית, גם עבור חברה אזרחית, אם כי מומלץ בכל מקרה להמתין להתבהרות המצב לפני כניסה לקשרים מסחריים בתחום.

● **תעשיית הרכב** – רוב יצורניות הרכב הבינלאומיות מפעילות חטיבת ייצור בטורקיה. בסוף 2010 יצרו בטורקיה 19 יצרניות רכב בינלאומיות כגון פורד, טויוטה, מרסדס, פיאט, רנו ועוד. יצרניות אלו פועלות ישירות או באמצעות שיתופי פעולה עם שותפים מקומיים. תעשיית הרכב הטורקית ייצרה 1.2 מיליון רכבים בשנת 2010, מתוכם 70% ליצוא. מטרת התעשייה הינה לעמוד על כושר ייצור של 1.5 מיליון רכבים עד לשנת 2015. יבוא כלי רכב ומוצריהם הינו ענף היבוא הרביעי בגודלו בטורקיה ובשנת 2010 10% הוא היווה מסך היבוא של המדינה. טורקיה מייבאת חלפים ואביזרים לתעשיית הרכב. עם חמרת תקני הייצור ואיכות הסביבה עקב ההתאמה לתקני האיחוד האירופי, ישנו ביקוש לחלפים איכותיים העומדים בכלל התקנים. בנוסף, עם התפתחות תעשיית

הרכב, חברות ישראליות יכולות לספק את הביקוש העולה לחלקי רכב מתקדמים טכנולוגית.

- **ציוד רפואי** – לשנת 2011 הקצה הממשל הטורקי 17.2 מיליארד TL למשרד הבריאות הטורקי. בשנים האחרונות ניכרת צמיחה שנתית בשיעורים דו ספרתיים בהוצאה על בריאות עקב השיפור במסגרת ביטוח הבריאות במדינה. צמיחה זו צפויה להימשך עקב מימון ממשלתי של ביטוח הבריאות עבור הציבור החלש. בנוסף, בשנים האחרונות ישנה הפרטה מוגברת של שירותי הבריאות, והקמתם של בתי חולים פרטיים מספקת הזדמנויות למכירת ציוד רפואי באפיקים פשוטים יחסית, בהשוואה למכירת ציוד רפואי לגופים ממשלתיים. תחום מתפתח נוסף הינו התיירות הרפואית. תחום זה אטרקטיבי עבור הציבור האירופאי היות וישנה היכרות מוקדמת עם טורקיה במסגרת התיירות הרגילה. בכדי לפתח את תחום התיירות הרפואית במדינה יש להקים בתי חולים פרטיים העומדים בתקנים המחמירים ביותר של האיחוד האירופי ולצידם במכשור הרפואי החדשני ביותר. מגמות אלו יוצרות הזדמנויות עבור יצואני ישראלים בתחום המכשור הרפואי ובתחומי פיתוח הטכנולוגיות הרפואיות.

סיכום

כלכלת טורקיה חוותה צמיחה גבוהה בשנים שלפני המשבר והיא צפויה להתאושש ולצמוח בשיעורים גבוהים, יחסית למדינות האיחוד האירופי, גם בשנים הבאות. היצע כוח העבודה עקב האבטלה הגבוהה, ושכר העבודה הנמוך מביאים להעתקת מפעלים של חברות בינלאומיות לטורקיה. נתונה הדמוגרפיים של טורקיה לשנים הבאות חיוביים באופן חריג עבור מדינה אירופאית והאוכלוסייה בגיל העבודה צפוי להגדול בעשור הקרוב. הצריכה הפרטית נמצאת במגמת עלייה והביקושים המקומיים של טורקיה צפויים ללכת ולעלות בשנים הקרובות. יצואנים ישראלים יכולים להשתלב כמעט בכל ענפי התעשייה מענפי ההיי-טק והציוד הרפואי, לענפי הפלסטיק וחלקי הרכב. עם זאת, לפני הרחבת שיתופי פעולה או כניסה להתקשרויות חדשות, יש לתת את הדעת על התדרדרות היחסים הדיפלומטיים בין ישראל וטורקיה, העלולה להוביל להרעה ביחסי המסחר בין המדינות ולפגוע ביצואנים חדשים וביצואנים מבוססים כאחד.